

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут економіки та менеджменту
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

РЕЙПАШІ АЛІНА БОГДАНІВНА

УДК 336.7

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**Роль державних комерційних банків у фінансовій системі України:
досвід АТ «Ощадбанк»**

Освітня програма – Фінансовий менеджмент у сфері бізнесу
Спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Аліна РЕЙПАШІ
(підпис, ім'я та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник Світлана КОРОЛЬ, к.е.н., доцент
(ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Уляна АНДРУСІВ
(посада) (підпис) (дата) (ім'я та прізвище)

Рецензент

д.е.н., проф. _____
(посада) (підпис) (дата) (ім'я та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ – 2025

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інститут економіки та менеджменту

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

Уляна АНДРУСІВ

«17» грудня 2024 року

**ЗАВДАННЯ
НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Рейпаші Аліні Богданівні

1. Тема роботи «Роль державних комерційних банків у фінансовій системі України: досвід АТ «Ощадбанк»»

керівник роботи Король Світлана Василівна к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від “17” грудня 2024 року № 313/12

2. Строк подання студенткою роботи 20.01.2025

3. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові акти, що визначають роботу банківської сфери в Україні, періодичні публікації, офіційна статистика, звітні дані Національного банку України, а також наукові праці та методичні посібники, статті та інші джерела.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методичні аспекти функціонування державних комерційних банків та їх роль у фінансовій системі України.

2. Практичні аспекти функціонування державних комерційних банків у контексті впливу на фінансову систему України: досвід АТ «Ощадбанк».

3. Проблеми та перспективи функціонування державних комерційних банків у фінансовій системі України.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

Слайд 1 – Актуальність та наукова новизна роботи.

Слайд 2 – Кількість банківських установ та їх структурних підрозділів за 2018-2024 рр.

Слайд 3 – Динаміка обсягів сумарних активів комерційних банків та банків із державною часткою за 2016-2024 рр.

Слайд 4 – Динаміка частки непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами за 2020-2024 рр., млрд грн.

Слайд 5 – Динаміка кількості та суми виданих кредитів за програмою «Оселя у розрізі банків станом на 01.01.2025 р.

Слайд 6 – Динаміка зміни кількості виданих кредитів, їх суми, а також поділу за групами, статтю та віком позичальників в АТ «Ощадбанк» за програмою «Оселя станом на 01.01.2025 р.

Слайд 7 – Частка NPL у банках із найбільшим обсягом кредитного портфеля, % (станом на 01.10.2024).

Слайд 8 – Ключові фактори впливу на банківський сектор України за 2020-2024 рр.

Слайд 9 – Виклики для державних комерційних банків та перспективи їх роботи в умовах мінливого середовища.

6. Дата видачі завдання 17.12.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми та постановка завдання	17.12.2024	виконано
2.	Розділ 1. Теоретико-методичні аспекти функціонування державних комерційних банків та їх роль у фінансовій системі України.	23.12.2024	виконано
3.	Розділ 2. Практичні аспекти функціонування державних комерційних банків у контексті впливу на фінансову систему України: досвід АТ «Ощадбанк».	02.01.2025	виконано
4.	Розділ 3. Проблеми та перспективи функціонування державних комерційних банків у фінансовій системі України.	10.01.2025	виконано
5.	Вступ, висновки	15.01.2025	виконано
6.	Оформлення роботи	17.01.2025	виконано
7.	Подання готової роботи з комплектом супровідних матеріалів на допуск до захисту	20.01.2025	виконано

Студент _____ Аліна РЕЙПАШІ
(підпис)

Керівник роботи _____ Світлана КОРОЛЬ
(підпис)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота містить 79 сторінок, 8 таблиць, 20 рисунків, перелік посилань на джерела із 61 найменувань і 4 додатки.

У контексті сучасних викликів державні комерційні банки мають значний вплив на економічну стабільність України. Вони виконують важливу роль у забезпеченні ліквідності та фінансової підтримки як для урядових, так і приватних секторів. Їх основне завдання полягає в управлінні державними фінансами, кредитуванні державних установ, а також підтримці стратегічних економічних проєктів. Власне, вони діють як інструмент уряду для реалізації економічної політики. В умовах мінливого середовища такі банки є ключовими гравцями на ринку капіталу, забезпечуючи надійність та доступність кредитних ресурсів. Вони підтримують економічний розвиток шляхом фінансування інфраструктурних проєктів, надання кредитів малому та середньому бізнесу, а також забезпечують стабільність банківської системи. Отож, на сучасному етапі розвитку економіки України, роль державних комерційних банків набуває особливого значення через виклики, пов'язані з економічною нестабільністю та зовнішніми факторами. Вони повинні швидко адаптуватися до змін на фінансових ринках, забезпечуючи безперервність фінансових послуг та підтримку урядових програм.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування державних комерційних банків у фінансовій системі України.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти функціонування державних комерційних банків у контексті фінансової системи України.

У роботі досліджено теоретико-методичні аспекти функціонування державних комерційних банків, визначено їх роль у фінансовій системі, проведено практичну оцінку, виявлено проблеми та виокремлено перспективи в умовах мінливого середовища.

БАНК, БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР, ФІНАНСОВА СИСТЕМА, ДЕРЖАВА, КАПІТАЛ, ЕКОНОМІЧНІ НОРМАТИВИ.

ABSTRACT

The master's thesis contains 79 pages, 8 tables, 20 figures, a list of references to sources of 61 titles and 4 appendices.

In the context of modern challenges, state-owned commercial banks have a significant impact on the economic stability of Ukraine. They play an important role in providing liquidity and financial support to both the government and private sectors. Their main task is the management of state finances, lending to state institutions, as well as the support of strategic economic projects. Actually, they act as a government tool for implementing economic policy. In a changing environment, such banks are key players in the capital market, ensuring the reliability and availability of credit resources. They support economic development by financing infrastructure projects, providing loans to small and medium-sized businesses, and also ensure the stability of the banking system. Therefore, at the current stage of the development of the economy of Ukraine, the role of state-owned commercial banks acquires special importance due to the challenges associated with economic instability and external factors. They must quickly adapt to changes in financial markets, ensuring the continuity of financial services and supporting government programs.

The object of the study is the processes of functioning of state commercial banks in the financial system of Ukraine.

The subject of the study is the theoretical, methodological and practical aspects of the functioning of state commercial banks in the context of the financial system of Ukraine.

The paper investigates the theoretical and methodological aspects of the functioning of state commercial banks, determines their role in the financial system, conducts a practical assessment, identifies problems and identifies prospects in a changing environment.

BANK, BANKING SECTOR, FINANCIAL SYSTEM, STATE, CAPITAL, ECONOMIC REGULATIONS.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	11
1.1 Державні комерційні банки: суть та роль у фінансовій системі України.....	11
1.2 Методичні підходи до аналізу впливу державних комерційних банків на фінансову систему України.....	16
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: ДОСВІД АТ «ОЩАДБАНК».....	23
2.1 Огляд банківського сектору України в розрізі державних комерційних банків.....	23
2.2 Аналіз впливу державних комерційних банків на фінансову систему України.....	30
2.3 Оцінка ролі державних комерційних банків у фінансовій системі України: досвід АТ «Ощадбанк».....	40
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	50
3.1 Проблеми функціонування державних комерційних банків в умовах мінливого середовища.....	50
3.2 Перспективи роботи державних комерційних банків у фінансовій системі України.....	61
Висновки до розділу 3.....	63
ВИСНОВКИ.....	65
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ НА ДЖЕРЕЛА.....	68
ДОДАТКИ.....	74
Бібліографічна довідка	

ВСТУП

Сучасні фінансові системи, з їхньою складною структурою та збільшеною кількістю установ різних типів, залишаються значною мірою залежними від державної участі. Особливого значення в такій взаємодії набувають державні комерційні банки, які виконують численні ролі та функції, часто виходячи за межі діяльності приватних банківських установ. Їх можна розглядати як ринкових агентів держави, адже їх діяльність рідко має ознаки прямого державного втручання. Тому вони відіграють значну роль у фінансовій системі країни, слугують ключовими інструментами уряду для реалізації фінансової та економічної політики. В умовах сучасної економічної нестабільності такі банки стають ще більш актуальними та важливими.

Власне, однією з головних функцій державних банків є підтримка макроекономічної стабільності. Вони забезпечують фінансування державного бюджету та державних програм, що сприяє стабільності економіки. Крім того, вони виконують роль кредиторів останньої інстанції, забезпечуючи ліквідність банківської системи в умовах криз. Також, важливою функцією державних банків є підтримка стратегічних галузей економіки. Вони забезпечують фінансування великих інфраструктурних проєктів, що, в свою чергу, сприяє економічному зростанню. Крім того, такі банки активно підтримують малий та середній бізнес, надаючи кредити на вигідних умовах.

В умовах сьогодення, коли економіка України стикається з численними викликами, роль державних банків стає ще більш значимою. Так, вони допомагають забезпечити фінансову стабільність, підтримують економічний розвиток та сприяють реалізації стратегічних ініціатив уряду. Завдяки своїм функціям та можливостям, державні банки є невід'ємною частиною фінансової системи України.

Дослідженнями питань щодо визначення суті та ролі державних комерційних банків у фінансовій системі України займалася велика кількість науковців та практикуючих економістів, серед них О. Борисенко, О. Борисюк,

Ю. Боцман, О. Бутурлим, М. Гісем, Н. Дорошенко, А. Жилінський, І. Завальнюк, А. Касич, А. Козак, М. Коман, М. Король, С. Король, І. Коротенкова, Н. Криворучко, Н. Матвійчук, В. Огородник, О. Пелех, О. Підкуйко, Д. Попчук, І. Правдиківська, Н. Руцишин, О. Тур, Л. Хмелярська та інші. Водночас, не применшуючи значимості їх наукових напрацювань щодо даної проблематики, досліджувана тематика набуває ще більшої актуальності, зокрема в контексті мінливого середовища.

Мета магістерської роботи полягає в поглибленні теоретико-методичних засад, а також у наданні практичних рекомендацій щодо визначення стану, ролі та перспектив державних комерційних банків у контексті фінансової системи України.

Мета магістерської роботи зумовила вирішення наступних завдань:

- визначити суть та виявити роль державних комерційних банків у фінансовій системі України;
- охарактеризувати методичні підходи до аналізу впливу державних комерційних банків на фінансову систему України;
- провести огляд банківського сектору України в розрізі державних комерційних банків;
- проаналізувати вплив державних комерційних банків на фінансову систему України;
- оцінити роль державних комерційних банків у фінансовій системі України на прикладі досвіду АТ «Ощадбанк»;
- виявити проблеми функціонування державних комерційних банків в умовах мінливого середовища;
- визначити перспективи роботи державних комерційних банків у фінансовій системі України.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування державних комерційних банків у фінансовій системі України.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти функціонування державних комерційних банків у контексті фінансової системи України.

Під час дослідження були застосовані основні загальнонаукові методи, які стали методологічною основою магістерської роботи, зокрема:

1) метод моделювання – для визначення факторів, що впливають на показники роботи банків;

2) метод узагальнення та порівняння – для інтерпретації результатів дослідження;

3) діалектичний підхід – для встановлення причинно-наслідкових зв'язків між процесами та явищами в банківській сфері;

4) системний підхід – для аналізу сутності державних комерційних банків;

5) аналізу та синтезу, індукції та дедукції, аналогії та екстраполяції, табличні та графічні методи, економіко-математичні методи – для дослідження сучасного стану банківської системи та аналізу впливових факторів на фінансову систему;

6) статистичні методи – для оцінки ефективності роботи банків в умовах мінливого середовища;

7) метод нормативів – для перевірки дотримання рекомендованих показників діяльності комерційних банків;

8) метод експертних оцінок, абстрактно-логічний та аналітичний методи – для теоретичного узагальнення та формулювання висновків.

Основою для виконання завдань при написанні магістерської роботи стали інформаційні матеріали, серед яких: нормативно-правові акти, що визначають роботу банківської сфери в Україні, періодичні публікації, офіційна статистика, звітні дані Національного банку України, а також наукові праці та методичні посібники, статті та інші джерела.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та переліку посилань на джерела, а також містить додатки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних основ функціонування державних комерційних банків, що дозволило визначити їхню роль у фінансовій системі України, – як ключового інструмента уряду для реалізації економічної політики, а також, крізь призму практичної оцінки, виявити проблеми та виокремити перспективи їх роботи в умовах мінливого середовища.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

1.1 Державні комерційні банки: суть та роль у фінансовій системі України

Історично, державні банки створювалися як засіб для спрямування капіталів у стратегічні сектори, що важливі для економічного зростання. Ці установи брали участь в інфраструктурних проєктах та індустріальному розвитку, створюючи робочі місця та інші позитивні зовнішні ефекти. Таке сприйняття державних банків зазвичай зберігається і в сучасних умовах. Український досвід показує, що роль державних банків часто пов'язана з кризовими ситуаціями, і за відсутності чітко визначених функціональних банків і банків розвитку, роль комерційного банку стає менш очевидною, оскільки націоналізований банк залишається комерційною установою за своєю суттю.

Державні банки можуть слугувати інструментом для впровадження монетарної політики, пом'якшення кризових змін у секторі або фінансування уряду через залучення державного капіталу. Незважаючи на їх ефективність, ці функції часто піддаються критиці, оскільки банки можуть використовуватися як політичний інструмент, що призводить до неефективного використання ресурсів і створення ризиків для економіки. Сам факт державної участі в секторі через комерційні установи піднімає питання про конкуренцію з приватними банками, принципи вільних ринків і загальну доцільність державного втручання.

Державні комерційні банки відіграють ключову роль у фінансовій системі України, забезпечуючи стабільність та розвиток економіки. Їх функції охоплюють широкий спектр завдань, – від фінансування уряду до надання кредитів приватним компаніям.

Перш за все зазначимо, що відповідно до статті 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність», державний банк – це банк, 100% статутного капіталу якого належить державі, і який може існувати тільки у формі

акціонерного товариства [22]. Поділ банків на групи відбувається згідно з рішенням Національного банку України «Про групування банків» [34]. Класифікація банків здійснюється за такими критеріями: банки з державною часткою – це банки, де держава володіє більше ніж 75% статутного капіталу, незалежно від того, чи прямо чи опосередковано; іноземні банківські групи – це банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансовим групам; банки з приватним капіталом – це банки, де один чи кілька приватних інвесторів мають значну участь і володіють не менше ніж 50% статутного капіталу. Це, в свою чергу, вказує на те, що державні комерційні банки є фінансовими установами, які перебувають у власності держави та здійснюють свою діяльність з метою забезпечення фінансової стабільності та економічного розвитку країни. Вони мають певні привілеї та обов’язки, що відрізняють їх від приватних комерційних банків. Однією з головних особливостей є те, що вони можуть виконувати функції, що сприяють реалізації державної економічної політики.

Вищезазначене дає змогу виокремити основні функції державних комерційних банків (рис. 1.1).

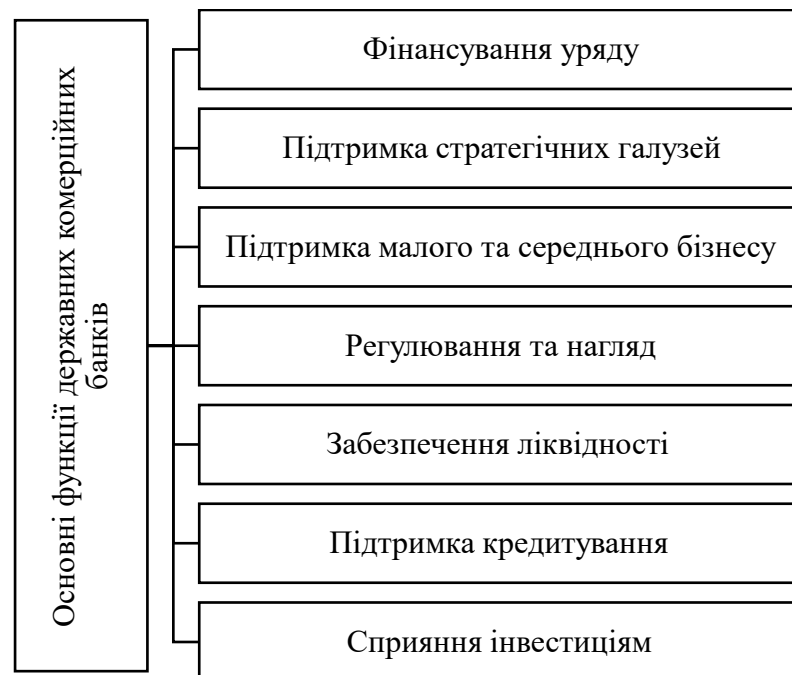

Рисунок 1.1 – Основні функції державних комерційних банків

Джерело: запропоновано автором за даними [17; 20; 25; 29; 44; 49; 55].

Зокрема, фінансування уряду має на меті те, що державні комерційні банки забезпечують фінансові ресурси для реалізації державних програм та проєктів. Вони надають кредити уряду, допомагають у розміщенні державних цінних паперів та підтримують бюджет.

Суть підтримки стратегічних галузей зводиться до того, що державні банки фінансують важливі інфраструктурні проєкти, які є ключовими для розвитку економіки. Це може включати будівництво доріг, мостів, електростанцій та інших об'єктів.

Крім того, державні банки активно надають кредити малому та середньому бізнесу, що сприяє зростанню підприємництва та створенню робочих місць. Вони пропонують вигідні умови кредитування та програми підтримки для нових підприємств.

Державні комерційні банки відіграють важливу роль у регулюванні та нагляді за банківським сектором. Вони встановлюють стандарти та нормативи, які повинні дотримуватися всі комерційні банки, та здійснюють контроль за їх виконанням.

Це вказує на те, що вони є основними гравцями у фінансовій системі України, так як забезпечують стабільність банківської системи та підвищують довіру до неї. Їх роль стає ще більш важливою в умовах економічної кризи, коли приватні банки можуть бути не в змозі забезпечити необхідну підтримку. Тобто, у періоди економічних труднощів державні комерційні банки можуть забезпечити ліквідність банківської системи, надаючи кредити іншим банкам. Це допомагає уникнути банкрутств та стабілізувати фінансові ринки.

Підтримка кредитування уможлиблює те, що державні банки можуть забезпечувати кредитування підприємств, навіть коли приватні банки зменшують обсяги кредитування через економічні ризики. Це дозволяє підтримувати економічну активність та зростання.

Також державні комерційні банки активно залучають інвестиції у країну, пропонуючи привабливі умови для іноземних інвесторів. Вони можуть виступати партнерами у великих інвестиційних проєктах, що сприяє розвитку економіки.

Погляди на роль державних фінансових установ можуть змінюватися залежно від часу, типу установи та фінансової системи загалом. Оцінка банку виключно як державної установи часто передбачає його функції, що не мають на меті отримання комерційного прибутку. Наприклад, деякі сучасні банківські системи мають державну частку для обслуговування соціального сектору. Водночас, націоналізовані банки відрізняються від попередніх через іншу структуру активів, клієнтську базу, інфраструктуру та бізнес-модель.

В Україні, наприклад, державний Приватбанк є державним лише за структурою власності, але функціонує на комерційних засадах і має потенціал для приватизації. Ощадбанк, навпаки, розглядається як інфраструктурна установа, основною метою якої є обслуговування соціальних потреб.

Основні аргументи на користь участі держави у банківському секторі, як безпосередньої (частка держави в структурі власності), так і інституційної (активна участь центрального банку), можна поділити на чотири категорії. По-перше, це підтримка здорового клімату в секторі. По-друге, згладжування кризових ринкових явищ. По-третє, фінансування соціально значущих, але комерційно непривабливих проєктів. І по-четверте, забезпечення доступу до банківських послуг для всього населення, оскільки комерційні банки можуть не мати інтересу до розвитку своєї інфраструктури у певних регіонах [5]. Останній пункт поступово втрачає свою актуальність на тлі розвитку технологій банківських установ. Аргументи на користь державної участі через ринкові чинники пов'язані з тим, що банки є вразливими установами, зобов'язання яких складаються з депозитів на вимогу, а активи – з кредитів, що значно менш ліквідні. Для банків критично важливими є відтоки коштів вкладників, які можуть призвести до дефолту установи через панічні настрої та очікування.

Центральні банки згладжують такі кризи, впливаючи на ринок інституційними інструментами, втручання яких є регламентованим. Тому безпосередня участь держави у банківському секторі через утримання певного комерційного банку на балансі не виправдовується лише тим, що банки можуть «падати», або необхідністю підтримки стабільності сектору, хоча в Україні це є основною причиною.

Незалежно від структури власності, банківські установи виконують дві важливі макроекономічні функції, які мають ознаки суспільного блага. Вони забезпечують ліквідність для інших установ і запроваджують трансмісійний механізм, що є запорукою ефективної монетарної політики регулятора [2]. Регулятор також здійснює банківський нагляд, оскільки банки можуть схилитися до більших ризиків, ніж їхні вкладники.

З точки зору пом'якшення наслідків і стабільності сектора, участь держави корисна, коли банки не забезпечують достатню пропозицію під час кризових періодів. Іноді, знижуючи ставки і збільшуючи пропозицію, комерційні банки можуть діяти проти циклу, стимулюючи вихід з рецесії або, навпаки, посилюючи її. Державні втручання можуть координувати економічні цикли та дії банків через ефективну монетарну політику. В цілому, ефективна макропруденційна політика може стимулювати банки і формувати їхню схильність до ризику, щоб фінансувати потенційно прибуткові проекти. Проте існують приклади, що державна частка може робити монетарну політику менш ефективною [1].

Причини для стимулювання кредитування соціально важливих (або соціально обґрунтованих) напрямів економіки полягають у тому, що приватні кредитори зазвичай не зацікавлені у фінансуванні проектів, які, хоч і мають позитивний вплив на загальноекономічне середовище, не є прибутковими. Таким чином, пряма участь держави може забезпечити вищий рівень кредитування публічного сектора або програм розвитку бізнесу та іпотек, компенсуючи недоліки ринку, які перешкоджають потокам коштів у соціально важливі, але неприбуткові галузі. Відсутність розвиненого ринку капіталу, який створював би альтернативні джерела фінансування, робить участь держави виправданою і необхідною у країнах, що розвиваються.

Ще одним аргументом на користь участі держави є те, що комерційні банки можуть бути незацікавлені у обслуговуванні певних регіонів через низьку густоту населення або економічну непривабливість і рівень розвитку регіону. У таких випадках, як і у випадку фінансування соціальних проектів, держава має компенсувати ринкові асиметрії та забезпечити максимальну доступність банківських послуг для всіх верств населення.

Отже, державні комерційні банки є невід'ємною частиною фінансової системи України. Вони виконують важливі функції, що забезпечують стабільність та розвиток економіки. У сучасних умовах їх роль стає ще більш значущою, оскільки вони допомагають долати економічні виклики та сприяють реалізації стратегічних ініціатив уряду. Завдяки своїм особливостям та функціям, державні комерційні банки є ключовими гравцями у фінансовій системі країни.

1.2 Методичні підходи до аналізу впливу державних комерційних банків на фінансову систему України

В умовах сьогодення вплив державних комерційних банків на економіку є багатограним і потребує глибокого аналізу з використанням різних методичних підходів.

Одним із головних методів аналізу впливу державних комерційних банків є використання економіко-математичних моделей. Ці моделі дозволяють кількісно оцінити вплив банків на різні аспекти економіки, такі як зростання ВВП, інфляція, рівень зайнятості та інші макроекономічні показники. За допомогою регресійного аналізу можна визначити залежність між активністю банків і економічними результатами, що дає можливість робити прогнози на майбутнє.

Крім того, можемо виокремити системний підхід, що дозволяє розглядати банківську систему як єдине ціле, враховуючи взаємозв'язки між різними її компонентами. Цей метод передбачає вивчення структури банківського сектору, взаємодії державних і приватних банків, а також їх вплив на фінансову стабільність країни. В рамках системного підходу можна використовувати такі методи, як SWOT-аналіз та PEST-аналіз, які допомагають визначити сильні та слабкі сторони банківської системи, а також можливості та загрози, що виникають у зовнішньому середовищі.

Також можна виділити діалектичний підхід заснований на вивченні суперечностей і змін, що відбуваються у фінансовій системі під впливом

державних комерційних банків. Цей метод дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки між різними явищами та процесами, що відбуваються у банківському секторі. За допомогою цього підходу можна аналізувати динаміку змін у банківській системі, визначати тенденції та прогнозувати майбутній розвиток.

Порівняльний аналіз передбачає порівняння діяльності державних комерційних банків з діяльністю приватних банків та банків інших країн. Цей метод дозволяє виявити унікальні особливості державних банків та їхній вплив на фінансову систему. За допомогою порівняльного аналізу можна визначити ефективність державних банків, їх конкурентоспроможність та внесок у економічний розвиток країни.

Статистичні методи є важливим інструментом для аналізу діяльності банків та їхнього впливу на економіку. За допомогою статистичних даних можна оцінити фінансові показники банків, такі як обсяги кредитування, рівень ліквідності, прибутковість тощо. Використання статистичних методів дозволяє отримати об'єктивні дані про діяльність банків та їхній внесок у економіку.

Метод експертних оцінок передбачає залучення фахівців до аналізу діяльності державних комерційних банків та їхнього впливу на фінансову систему. Експерти можуть надавати якісні оцінки, ґрунтуючись на своєму досвіді та знаннях. За допомогою цього методу можна отримати глибоке розуміння складних процесів у банківській системі та виявити ключові фактори, що впливають на її стабільність.

На практиці, оцінка державних банків зазвичай відбувається в рамках двох основних теорій: «розвиткової» та «політичної». Перша теорія розглядає державні банки як інструмент для фінансування секторів, які оминаються іншими банками, пропонуючи умови нижчі за ринкові. Вона передбачає, що держава в банківській сфері має займатися розвитком. Друга теорія розглядає діяльність державних банків через призму політичного аспекту.

Обидва ці напрями не мають ключових суперечностей, тому можна дійти висновку, що більшість досліджень охоплюють як позитивні (розвиткові), так і негативні (політичні) аспекти діяльності державних банків. Особливу роль в економічному впливі відіграють банки розвитку, які найбільше відповідають

мотивам державної участі у фінансовій системі. Такі банки існують у майже всіх країнах, незалежно від рівня економічного розвитку. Зазвичай вони підтримують сільське господарство, міжнародну торгівлю, інфраструктурні проекти, туризм, ринок житла та розвиток бізнесу, фінансуючи малі та середні підприємства [12].

Загалом, функції державних банків охоплюють ширший спектр порівняно з приватними, зокрема включаючи стратегічні аспекти, такі як підтримка фінансової стабільності та згладжування ринкових нерівностей.

У праці «State-Owned Banks and Fiscal Discipline» [4] автори за допомогою економетричних інструментів перевіряють гіпотези щодо банківських секторів з вищою державною часткою, зокрема: підвищений рівень кредитування публічного сектору, зниження частки кредитування приватного сектору та погіршення «фіскальної дисципліни». У роботі «Should the Government Be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks» [5] виділяються загальні моделі функціонування державних банків і висновки щодо їхнього впливу. Автори, на прикладі країн з перехідними економіками, роблять висновок про уповільнення економічного розвитку при високій державній участі в банківському секторі, але також наводять приклади країн Латинської Америки, де користь державної участі в стимулюванні попиту підтверджується. Особливу увагу автори приділяють банкам розвитку, як прикладу найбільш ефективної моделі державної участі у банківському секторі.

У праці «The Effects of Government Ownership on Bank Lending» розглядається вплив державної власності на кредитну поведінку банків. У ній порівнюються дві групи компаній, які фінансуються через державні та приватні банки. Автор доходить висновку, що державні банки схильні до надання кредитів за ставками нижчими за ринкові. Таким чином, наявність значної частки державних банків призводить до зниження природної ринкової ставки у секторі. Крім того, державні банки частіше кредитують політично афілійовані компанії [8].

Багато досліджень, що аналізують проблеми високої державної частки у банківському секторі, зосереджуються на країнах, що розвиваються. У таких дослідженнях розглядаються питання стратегії приватизації, непрацюючих

кредитів на балансах державних банків і порівняння їх ефективності з приватними установами [6; 7; 9].

У праці «Analysis of the Impact of State-Owned Banks on the Sustainability of Public Finances» [3] проведено дослідження впливу державних банків на стабільність бюджету. Автори протестували гіпотезу щодо негативного впливу державних банків, порівнюючи їхні грошові потоки, аналізуючи широкий перелік установ протягом тривалого періоду. Вони, ґрунтуючись на даних про дохідність, рентабельність активів, сплачені податки та обсяги рекапіталізацій банків, зробили висновки про структуру активів державних банків та їхнє збільшення статутного капіталу за рахунок коштів, отриманих від уряду України через розміщення ОВДП.

Відзначається, що рівень рентабельності власного капіталу банків є нижчим за облігації, залучені за ринковими ставками. Це свідчить про ефект «перекладання», коли частину процентних платежів державних банків оплачують платники податків. Автори зазначили, що витрати на капіталізацію банків в Україні перевищили інші державні видатки та спричинили зміни в структурі бюджету (рис. 1.2).

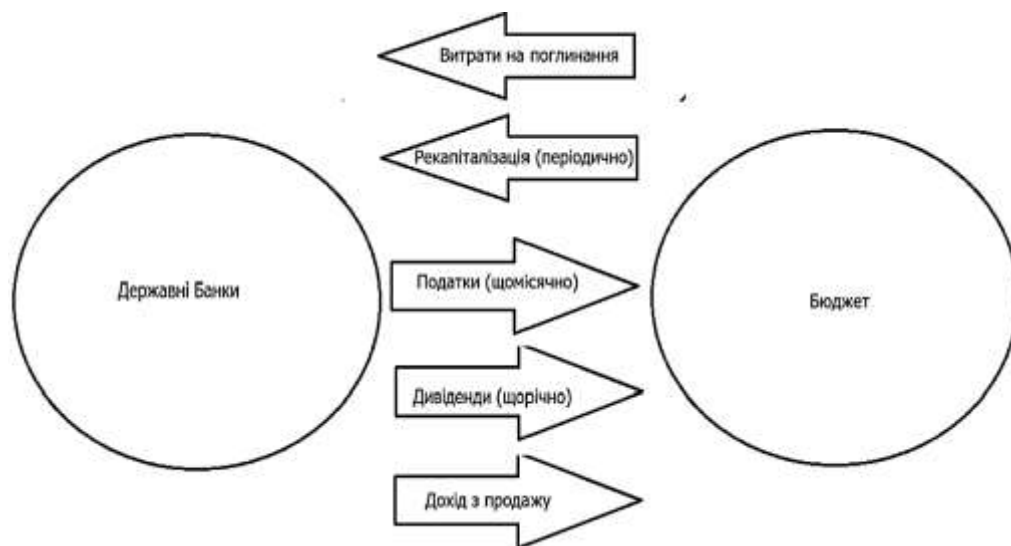

Рисунок 1.2 – Вхідні та висхідні грошові потоки державних банків [3]

Автори у своєму дослідженні «CORPORATE GOVERNANCE IN THE STATE-OWNED BANKS» [11] вивчають специфіку управлінських систем державних банків. Вони визначають, що головна відмінність між державними та

приватними банками полягає у тому, що держава може одночасно бути власником, менеджером, кредитором і регулятором. Автори, з точки зору теорії управління, звертають увагу на певний конфлікт інтересів, який виникає в діяльності державних банків.

У праці «Роль державних банків у розвитку національної економіки» [25] автори наголошують на високій питомій вазі банків з державним капіталом як можливості для уряду визначати спеціалізацію банківських установ. Вони пропонують подальший розвиток Ощадбанку як ощадного банку для населення, Укрексіму для обслуговування міжнародних угод, а Приватбанку для фінансування інноваційних напрямків. На думку авторів, банки державного сектора в Україні мають певний рівень невідповідності між місіями банків і їхньою фактичною діяльністю. У дослідженні також зазначається необхідність зниження державної частки у банківському секторі.

Автор у своїй праці [37] систематизує загальні підходи до оцінки впливу державних банків на економіку та їх ефективність. Автор виокремлює дві ключові теорії: «політичну» та «розвиткову», які аналізують державні банки за різними критеріями. Зазначимо, що більшість досліджень зосереджуються саме на цих питаннях. У роботі також розглянуто специфічні функції державних банків у контексті їх соціальної місії та відмінності стратегій порівняно з приватними установами.

Загальні тези, що простежуються в більшості досліджень, включають низьку ефективність державного капіталу та політичні ризики. Особливо критичні є дослідження, проведені в Україні, які підкреслюють проблеми непрацюючих активів та необхідність приватизації банків. Отож, політичний аспект діяльності державних банків є суб'єктивним, оскільки ризику політичного впливу можуть зазнати будь-які економічні агенти. Приклади політично мотивованих рішень за участі приватного капіталу також не є рідкісними. При цьому, наявність достатнього рівня незалежності установи від держави та регулятора, а також правильні стимули для менеджменту банку можуть зменшити ознаки політичного опортунізму.

Щодо ефективності державного капіталу, існують як емпіричні докази, так і теоретичні засади, які підтверджують вищу ефективність приватного капіталу.

Це пов'язано з меншою комерційною інтенсивністю у діяльності державних банківських установ, які зосереджуються на соціально важливих напрямках, займаються кредитуванням неприбуткових секторів та часто мають справу з обслуговуванням проблемних активів. Інші аргументи щодо недоцільності діяльності державних банків стосуються нижчої ринкової дисципліни через доступ до державного фінансування.

Отже, підходи до аналізу впливу державних комерційних банків на фінансову систему України є складним і багатогранним завданням, що потребує використання різних методичних підходів. Комбінація економіко-математичних моделей, системного, діалектичного, порівняльного, статистичних методів, експертних оцінок та інших дозволяє отримати об'єктивні та глибокі висновки про роль державних банків у економіці країни. Розуміння цього впливу є ключовим для розробки ефективної фінансової політики та забезпечення стабільності економічної системи України.

Висновки до розділу 1

Отже, державні комерційні банки є важливими елементами фінансової системи України. Вони виконують функції з кредитування, забезпечення ліквідності та підтримки макроекономічної стабільності. Теоретико-методичні аспекти їх функціонування включають використання різних економічних моделей, системного підходу та аналізу ризиків. Завдяки цьому, державні банки сприяють реалізації державної економічної політики, підтримці стратегічних галузей економіки та забезпеченню стабільного розвитку країни.

Державні комерційні банки є важливими гравцями у фінансовій системі України, виконуючи ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та розвитку. Їх головною суттю є надання фінансових ресурсів уряду та підтримка державних програм. Вони забезпечують кредитування стратегічних галузей економіки, підтримку малого та середнього бізнесу, а також стабільність банківської системи. Завдяки своїй діяльності, державні комерційні банки

сприяють реалізації державної економічної політики, підвищенню конкурентоспроможності економіки та зростанню добробуту населення.

Аналіз впливу державних комерційних банків на фінансову систему України вимагає використання різних методичних підходів, таких як економіко-математичні моделі, системний підхід, діалектичний підхід, порівняльний аналіз, статистичні методи, метод експертних оцінок та інших. Ці підходи дозволяють комплексно оцінити діяльність державних банків, виявити їхній вплив на макроекономічні показники, стабільність банківської системи та розвиток економіки. Комбінація цих методів дозволяє отримати об'єктивні та глибокі висновки, які можуть стати основою для розробки ефективної фінансової політики та забезпечення стабільного економічного розвитку України.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: ДОСВІД АТ «ОЩАДБАНК»

2.1 Огляд банківського сектору України в розрізі державних комерційних банків

Станом на початок 2024 року в Україні діяли п'ять державних банків. Два з них – Укрексімбанк та Ощадбанк – від самого початку функціонують як державні та виконують інфраструктурні і специфічні функції, що не є типовими для приватних банків. Приватбанк, Укргазбанк та Сенс Банк (Альфа) були націоналізовані у періоди криз. Націоналізація в Україні, як і в інших країнах, носить кризовий характер.

Відповідно до «Зasad стратегічного реформування державного банківського сектору», які були актуальними до війни, передбачалося зменшення частки держави у державних банках до 25% до 2025 року [23]. НБУ переглядає оновлені стратегії та фінансовий стан державних банків перед прийняттям подальших рішень щодо їх приватизації. Зокрема, буде переглянуто рекомендації щодо повної або часткової приватизації банків [53].

Першим націоналізованим банком став Укргазбанк, що було здійснено під час світової кризи 2008 року. Банк зазнав збитків у розмірі 4,4 млрд грн і був на межі дефолту. З 2009 по 2011 роки держава докапіталізувала банк на суму 7,4 млрд грн.

Після затвердження планів щодо зниження державної частки у банківському секторі, Укргазбанк став першим кандидатом на приватизацію. Міжнародна фінансова корпорація IFC отримала пропозицію придбати частку акцій банку. У січні 2021 року IFC та Міністерство фінансів підписали угоду, яка надала IFC можливість придбати 20% банку. Відмова держави від повного контролю над банком поки що не передбачена. У березні 2021 року IFC надала Укргазбанку кредит у розмірі 30 млн євро з можливістю подальшої конвертації у капітал. Проте цей процес був призупинений через війну.

Наразі НБУ повторно звернувся до ІФС з приводу приватизації банку. Регулятор змінив свою позицію і визнав націоналізацію Укргазбанку помилковою, оскільки витрати на рекапіталізацію значно перевищили потенційні збитки [36; 58].

Приватбанк став наступним націоналізованим банком в умовах кризи. У 2014-2015 роках виявлено високу частку кредитів, наданих пов'язаним особам, що призвело до критичного рівня непрацюючих кредитів. Тоді ж стався «банкопад», але Приватбанк уникнув його через свої розміри. Варто підкреслити, що більшість проблемних активів була на балансі Приватбанку. За даними НБУ, 97% кредитів видано компаніям, пов'язаним з акціонерами банку.

Для оздоровлення банку розробили кількаетапну програму, але керівництво не виконало вимог щодо конвертації заставних активів і переоформлення фіктивних кредитів на 74 млрд грн. Загальна потреба Приватбанку в капіталі становила 148 мільярдів гривень. Державне втручання в капітал банку було затверджено 18 грудня 2016 року (постанова КМУ № 961) [24]. Подальші оцінки Національного Банку виявили нові проблеми, зокрема завищену вартість заставних активів до п'яти разів.

Націоналізація Приватбанку була необхідною, адже на момент 2016 року банк був другим за кількістю відділень та першим за кількістю клієнтів [26; 32; 45].

Третім і останнім націоналізованим банком став Альфа Банк (2023), тепер відомий як Сенс Банк. З початком повномасштабного вторгнення виникла невизначеність щодо подальшої діяльності банків з російським капіталом. Ліцензії Сбербанку і Промінвестбанку були відкликані, а банки ліквідовані майже одразу. Водночас власники Альфа Банку спершу потрапили до санкційних списків ЄС, а потім і РНБО. Також під санкції РНБО потрапили компанії АВН Holdings S.A. та АВН Ukraine Limited, через які здійснювалася часткова участь санкційних осіб.

Системно важливий банк з власниками під санкціями стикається з економічними обмеженнями і значними репутаційними ризиками, що стало основною причиною націоналізації. На початку війни було ухвалено низку законів щодо системно важливих банків. Перший стосувався можливості

виведення з ринку таких банків у разі їх неплатоспроможності, що стосувалося і Альфа Банку. Але через достатню ліквідність банк не націоналізували одразу. Другий закон передбачав можливість націоналізації банків, акціонери яких потрапили під міжнародні чи українські санкції, що фактично призвело до необхідності націоналізації.

Крім того, результати оцінки стійкості НБУ підтвердили погіршення стану Альфа Банку. Надалі Сенс Банк, як і Приватбанк раніше, поступово проходитиме аудит, результати якого визначатимуть подальшу діяльність і необхідність докапіталізації [10; 16; 38].

Ощадбанк та Укрексімбанк функціонують від моменту набуття Україною незалежності, виникнувши на основі установ, що діяли в УСРС – Сбербанку СРСР та Зовнішекономбанку СРСР відповідно.

Укрексімбанк створено 3 січня 1992 року. Банк спеціалізується на фінансуванні інвестиційних проектів, спрямованих на розвиток високотехнологічних секторів та підприємств, орієнтованих на експорт або заміщення імпорту. Серед клієнтів банку – державні інституції, публічний сектор та промислові компанії. Банк також має найширшу мережу кореспондентських банків. Через специфічні функції і спрямованість Укрексімбанку не прийнято чіткої стратегії приватизації, хоча у 2017 році розглядалася можливість входження в капітал міжнародних організацій разом з Ощадбанком. Позиціонування Укрексімбанку як банку розвитку підкреслює його доцільність залишатися в державній власності. Як і інші банки, Укрексімбанк також проходив через кризи, аудит, оцінку активів і докапіталізацію [19; 31].

Всі зазначені банки класифікуються НБУ як системно важливі, їх активи перевищують 50% від загального обсягу активів банківського сектора протягом останніх років. Для банківської системи України характерна висока концентрація активів у державних банках. Це свідчить про необхідність змін, оскільки приватні банки конкурують з державними, які володіють практично необмеженими ресурсами, що не сприяє ринковій економіці (рис. 2.1).

Дані рис. 2.1 свідчать про те, що загальні активи банківського сектору України постійно зростають з 2016 року. Різке збільшення спостерігається з 2020 по 2024 рік, – з 1494460 млн грн до 3180663 млн грн. Частка активів державних

банків коливається між 49,74% та 63,13% за вказаний період. Найнижчий показник був зафіксований 01.01.2021 (49,74%), а найвищий – 01.01.2024 (63,13%).

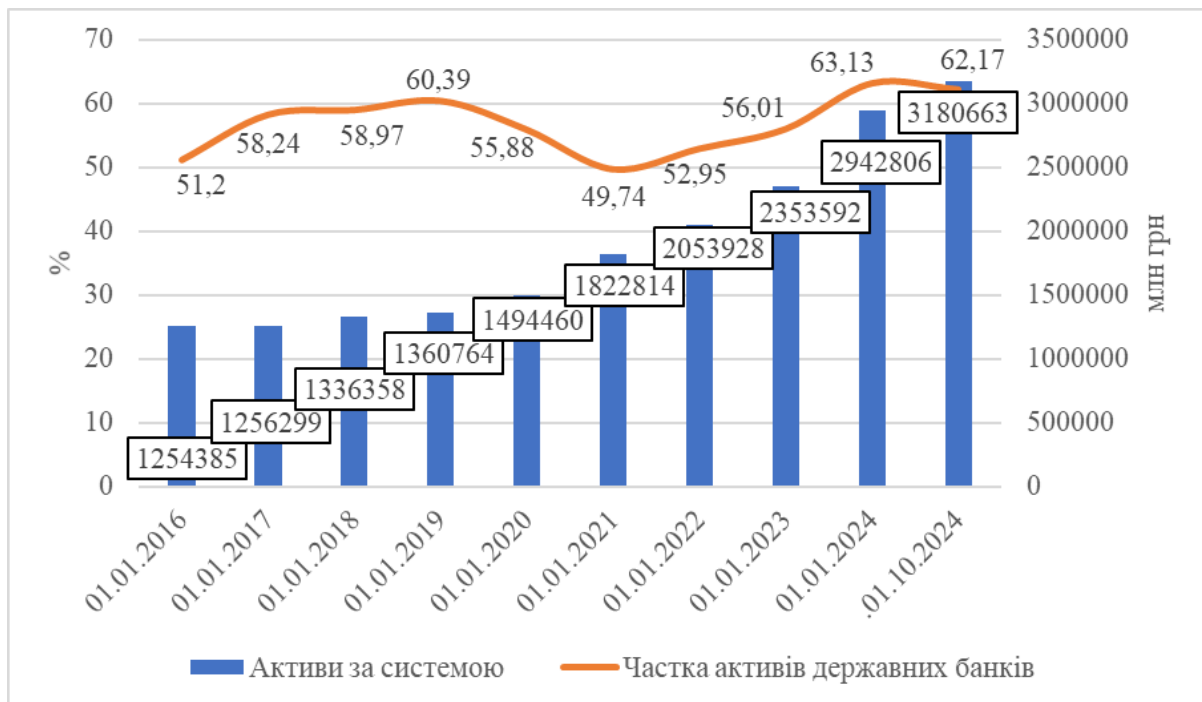

Рисунок 2.1 – Динаміка обсягів сумарних активів комерційних банків та банків із державною часткою за 2016-2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними НБУ [51-53].

Так як сумарні активи банківської системи постійно зростають, то це свідчить про зростання банківського сектора та покращення економічної ситуації. Частка активів державних банків залишається значною, показуючи важливу роль державних банків в економіці України. Помітні різкі коливання у частці активів державних банків, що може бути викликано як економічними, так і політичними факторами. Загалом, представлені дані вказують на стабільну і зростаючу роль банків з державною участю в банківському секторі України, попри деякі коливання у їх частці.

Ця ситуація також підкреслює втрати, які несе держава через концентрацію активів. Порівняно з іншими країнами, де уряди активно діють у банківському секторі, український уряд не має експансивних намірів. Наприклад, Приватбанк та Сене Банк показує, що комерційні банки не відповідають загальним

принципам державної участі в банківському капіталі, визначеним у попередньому розділі.

Це є однією з головних проблем державної частки в Україні – складність перетворення її на продуктивні напрями банківської діяльності. Інфраструктурний банк вже існував до націоналізації, тому Приватбанк не потребує дублювати функції Ощадбанку. Створення «банку розвитку» або спеціалізованого банку на основі найбільшого роздрібного банку також недоцільне. Такі установи мають працювати на загальних комерційних засадах для подальшої приватизації.

При цьому у розрізі груп банків, обсяг загальних активів банків у III кварталі 2024 р. збільшився на 1,6%, з них на 0,4 в. п. – через курсову переоцінку (рис. 2.2).

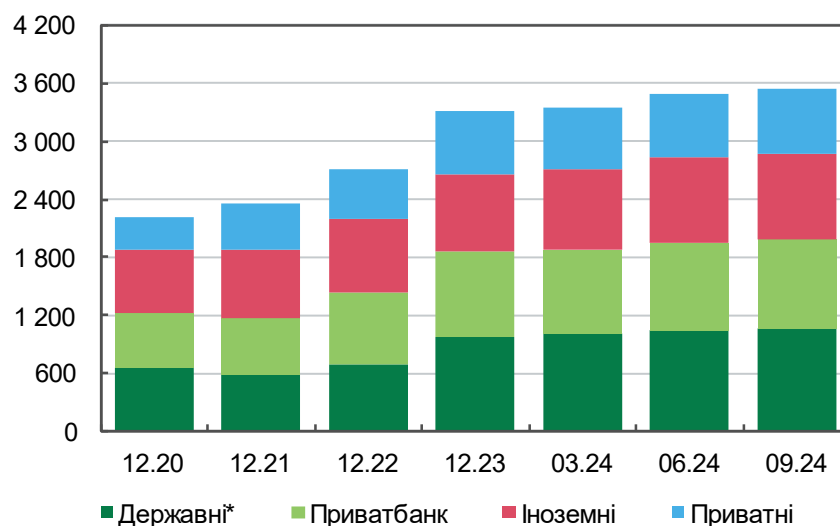

Рисунок 2.2 – Динаміка загальних активів банків за групами у 2020-2024 рр., млрд грн [53]

Протягом третього кварталу 2024 року обсяг чистих активів платоспроможних банків збільшився на 1,8%, зокрема завдяки курсовій переоцінці на 0,5 відсоткових пунктів (рис. 2.3).

Найбільше зростання спостерігалось у вкладеннях банків в ОВДП – на 8,9% кв/кв (39% р/р). Водночас, третій квартал 2024 р. поспіль знижувалися обсяги депозитних сертифікатів НБУ – на 8,4%. Рахунки банків у НБУ та інших банках також скоротилися на 5,9% за квартал 2024 р. Чистий кредитний

портфель клієнтам продовжував стабільно зростати: на 6,8% кв/кв і 22,4% р/р. Частка кредитів у структурі чистих активів збільшилася на 1,2 в.п. кв/кв та на 0,5 в.п. р/р. Гривневий кредитний портфель бізнесу збільшився на 6,9% за третій квартал (22,9% р/р) 2024 р. Особливо швидко збільшувались обсяги кредитів малому та середньому бізнесу: 7,9% кв/кв та 28,0% р/р, випереджаючи приріст кредитів великому бізнесу. Частка кредитів МСП у загальному портфелі зростає до 60% [53].

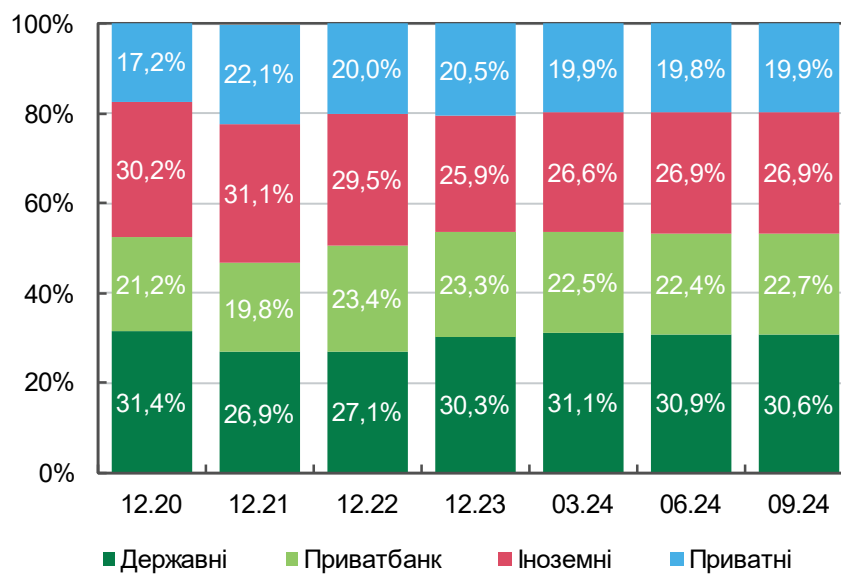

Рисунок 2.3 – Динаміка розподілу чистих активів за групами банків за 2020-2024 рр., млрд грн [53]

Усі групи банків, зокрема приватні, нарощували обсяги гривневих корпоративних кредитів: 9,2% кв/кв та 36,1% р/р. Найбільше зростання спостерігалось у сфері оптової торгівлі та агросекторі. Кредитний портфель в іноземній валюті зріс на 2,3% у доларовому еквіваленті за третій квартал, переважно в іноземних банках (-4,6% р/р) [53].

Стабілізація відсоткових ставок сприяла зростанню частки несубсидійованих кредитів. Частка позик за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» у гривневому портфелі зменшилася на 2 в.п. до близько 34%. Чистий гривневий роздрібний кредитний портфель зростає протягом третього кварталу 2024 р., перевищивши рівень до війни: приріст становив 9,7% кв/кв та 40,7% р/р. Основну частку портфеля складають

незабезпечені позики, конкуренція у цій сфері зросла, частка двох лідерів дещо знизилася. Темп зростання іпотеки трохи сповільнився: 10,8% за третій квартал, близько 85% р/р. Більшість іпотечних кредитів надаються за програмою «Оселя», яка збільшила свій портфель на 3,5 млрд грн – до 21,3 млрд грн. Частка кредитів на нерухомість зросла до 13,4% від чистого гривневого роздрібного кредитного портфеля [53].

Якість кредитного портфеля покращується понад рік. Частка непрацюючих кредитів (NPL) зменшилася до 32,3% – на 2,2 в.п. за третій квартал 2024 року та на 5.5 в.п. за рік. NPL знижується по всій системі, особливо у державних банках (рис. 2.4).

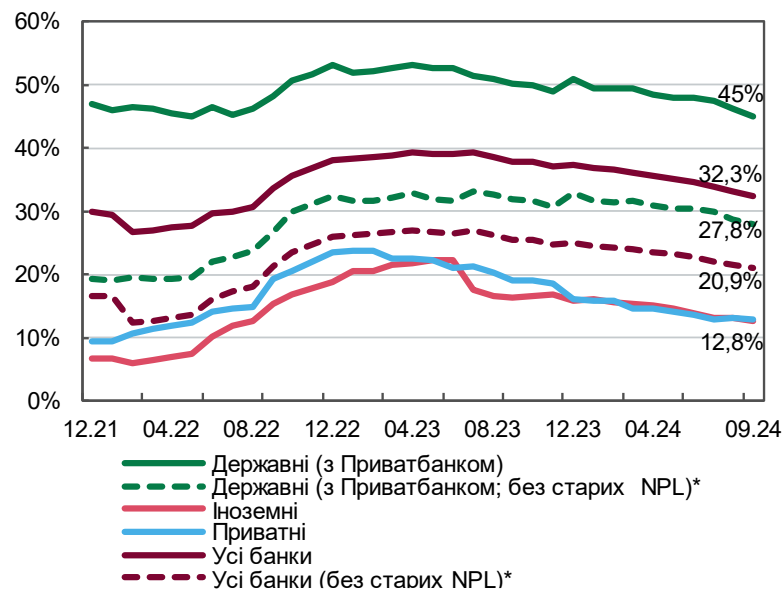

Рисунок 2.4 – Динаміка частки непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами за 2020-2024 рр., млрд грн [53]

Зменшення частки NPL відбувається завдяки нарощенню нових кредитів та списанню NPL. У приватних банківських портфелів зниження частки NPL відбулося виключно завдяки новому кредитуванню. NPL у бізнесу зменшилася до 40,7%: на 1,6 в.п. кв/кв. Для фізичних осіб цей показник скоротився ще більше – на 2,0 в.п. кв/кв до 17,6%. Близько 5% корпоративних позичальників зазнали дефолту за гривневими кредитами за останні 12 місяців до жовтня, що порівняно з періодами макроекономічної стабільності.

Отже, огляд банківського сектору України у розрізі державних банків в сучасних умовах демонструє стабільність та розвиток сектору, попри численні

виклики, які постають перед країною. Державні банки продовжують утримувати вагому частку ринку, посилюючи свій вплив на економіку. За останній рік їх частка зростає, перевищивши половину чистих активів всього сектору. Загалом, державні банки продовжують грати ключову роль у підтримці стабільності банківського сектору України, адаптуючись до нових реалій та викликів.

2.2 Аналіз впливу державних комерційних банків на фінансову систему України

Банківський сектор, особливо державні банки, зіштовхнувся з численними проблемами, що позначилися на їхніх показниках. Війна приносить системні загрози, змушуючи банки адаптувати свої моделі діяльності. Питання цивільної безпеки та захоплення територій викликали значні проблеми, серед яких – втрати активів. Це призвело до зниження кількості банківських відділень в Україні. Найбільше постраждали державні банки, оскільки їх інфраструктура була найбільш розгалуженою (рис. 2.5).

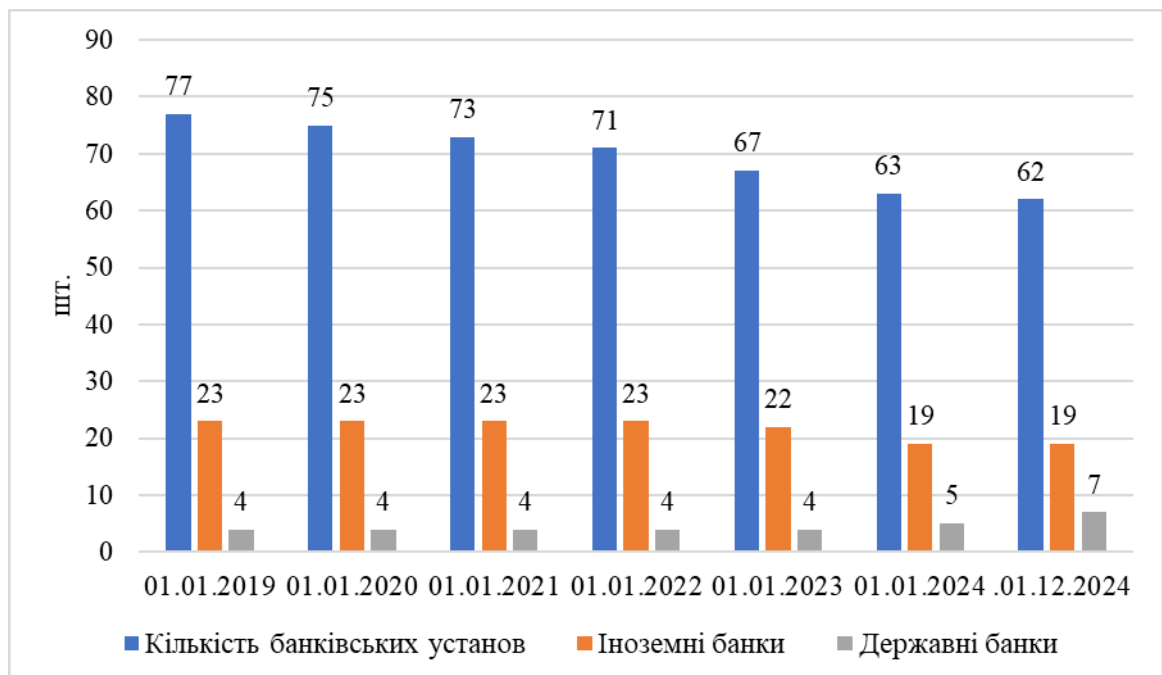

Рисунок 2.5 – Кількість банківських установ за 2018-2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними НБУ [51-53].

З рис. 2.5 бачимо, що загальна кількість банківських установ зменшується з 77 у 2018 році до 62 на кінець 2024 року, що свідчить про певні зміни в банківському секторі та можливу консолідацію ринку. Кількість іноземних банків зменшується з 23 у 2018 році до 19 на кінець 2024 року, що вказує на відхід іноземних інвесторів або злиття іноземних банків. Кількість державних банків залишається стабільною на рівні 4 банків з 2018 по 2022 роки, але збільшується до 5 банків у 2023 році та до 7 банків на кінець 2024 року, що свідчить про зростання ролі державних банків в Україні протягом зазначеного періоду. Власне, це може бути відповіддю на економічні та політичні виклики.

Отож, станом на кінець 2024 року в Україні діяли сім державних банків (табл. 2.1):

1 Укрексімбанк (1992 р.), Ощадбанк (1991 р.) – від початку представлені як державні;

2) Укргазбанк (2009 р.), Приватбанк (2016 р.), Сенс Банк (Альфа) (2023 р.), Перший інвестиційний банк (2024 р.), Мотор-Банк (2024 р.) були націоналізовані у періоди криз.

При цьому кількість банківських установ в Україні скорочувалася протягом останніх років. Це здебільшого було викликано виведенням з ринку неплатоспроможних банків та тих установ, які не змогли виконати вимоги регулятора під час «банкопаду» 2014-2016 років. Незважаючи на кризові тенденції, ця ситуація сприяла оптимізації системи. Так, з початку війни ринок покинули вісім банків, що є порівняно невеликим скороченням у порівнянні з «банкопадом». Банки, що залишили ринок, були або під санкціями, або не відповідали вимогам регулятора [53; 61]. Зокрема, ринок залишили: МР Банк (Сбербанк) – банк країни-агресора; Промінвестбанк – банк країни-агресора; Приватний Банк Форвард; Мегабанк – НБУ визнав його неплатоспроможним; Банк Січ – визнаний неплатоспроможним через невиконання відсотків за кредитом рефінансування, отриманим від Нацбанку; Ібох Банк – через неправильну ідентифікацію партнерів та відсутність адекватного застосування принципу ризикоорієнтованого підходу; Укрбудінвестбанк; АТ «МІСТО БАНК»; Конкорд банк. Частка цих банків у активах платоспроможних банків була незначною, інакше вони б були націоналізовані.

Таблиця 2.1 – Банки з державною часткою станом на кінець 2024 року [29; 57]

Банк	Частка держави у власності, %	Активи, млрд грн	Частка активів у банківській системі, %	Як опинився у державній власності
ПриватБанк	100,00	553,61	23,80	Створено приватними власниками у 1992 р., визнано неплатоспроможним і націоналізовано у 2016 р.
Ощадбанк	100,00	288,04	13,90	Створено на базі установ Ощадбанку СРСР в Україні у 1991 р.
Укрексімбанк	100,00	253,61	9,10	Створено указом Президента у 1992 р.
Укргазбанк	94,94	157,13	6,50	Створено приватними власниками у 1995 р., націоналізовано у 2009 р.
Сенс Банк (колишній Альфа-Банк)	100,00	77,11	3,90	Заснований у 1992 р. та з 2001 р. здійснював свою діяльність під назвою Альфа-Банк. У 2022 р. було здійснено зміну юридичного найменування банку та створено новий бренд Sense Bank. В 2023 р. через зв'язок власників істотної участі з режимом країни-агресора банк націоналізовано
Перший інвестиційний банк	88,89	0,40	0,01	Заснований у 1997 р., націоналізований у 2024 р. у зв'язку з санкціями щодо основного акціонера – громадянина рф
Мотор-банк	100,00	0,77	0,02	Створений у 2007 р., перейшов у власність держави у 2024 р. через колабораційну діяльність його власника
Всього	–	1 330,67	57,23	–

Також скоротилася мережа відділень українських банків через воєнну агресію, втрату територій, безпекові міркування та несприятливу демографічну ситуацію. У 2020 році мережа налічувала 7134 відділення, у 2023 році – 5138, а на кінець 2024 року – 5011. Переважна частина закриттів відбулася у перший рік війни – 1349 відділень. У 2023 році було закрито лише 198 відділень, а у 2024 році – 127, що свідчить про певну стабілізацію ситуації (рис. 2.6).

Національний банк звернувся до Міністерства фінансів України та представників державної групи банків із пропозицією запровадити мораторій на скорочення їхніх мереж [33]. Призупинення роботи окремих відділень пов'язано як із необхідністю забезпечення безпеки працівників, так і з оптимізацією витрат через зниження прибутковості, викликане військовою агресією з боку рф.

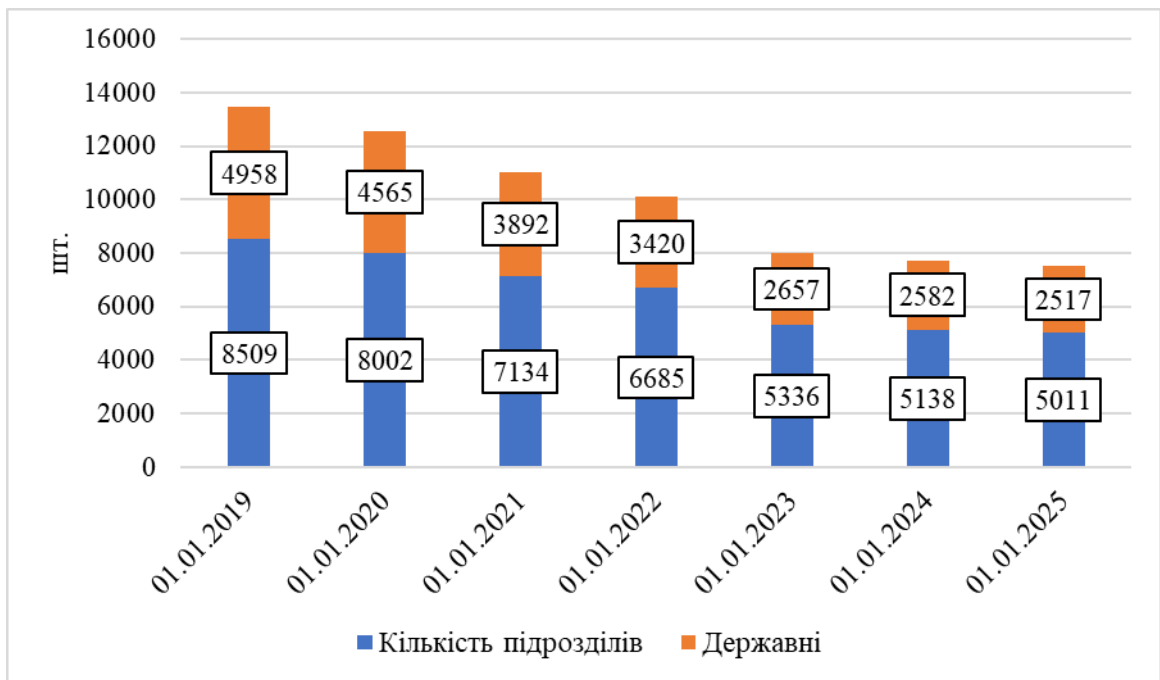

Рисунок 2.6 – Кількість структурних підрозділів банків за 2018-2024 рр.
Джерело: побудовано автором за даними НБУ [53]

У цьому випадку регулятор розмежує комерційні потреби та функції державних банків, покладаючи на них відповідальність за забезпечення банківської інфраструктури. Регулятор враховує небажані соціальні наслідки, які можуть виникнути через такі скорочення. Крім того, ця ініціатива виникла у відповідь на скарги територіальних громад.

Військовий період, попри скорочення активності банків, відзначився зростанням активів, що було пов'язано з емісійними заходами регулятора, які могли б призвести до гіперінфляції, але завдяки обмежувальним заходам ліквідність банків залишалася в межах банківської системи. Частка державних банків у чистих активах на кінець 2023 року становила 53,6%, а на кінець 2024 року – 53,3% (рис. 2.7).

Приватні комерційні банки можуть виступати інструментом фіскальної політики держави. Однак їхня поведінка може відрізнитися від інших комерційних банків через часткову дотаційну природу і доступ до державного капіталу. Варто проаналізувати, чи відповідає діяльність таких банків загальним ринковим тенденціям. Основний інструмент пруденційного регулювання – це економічні нормативи, встановлені НБУ.

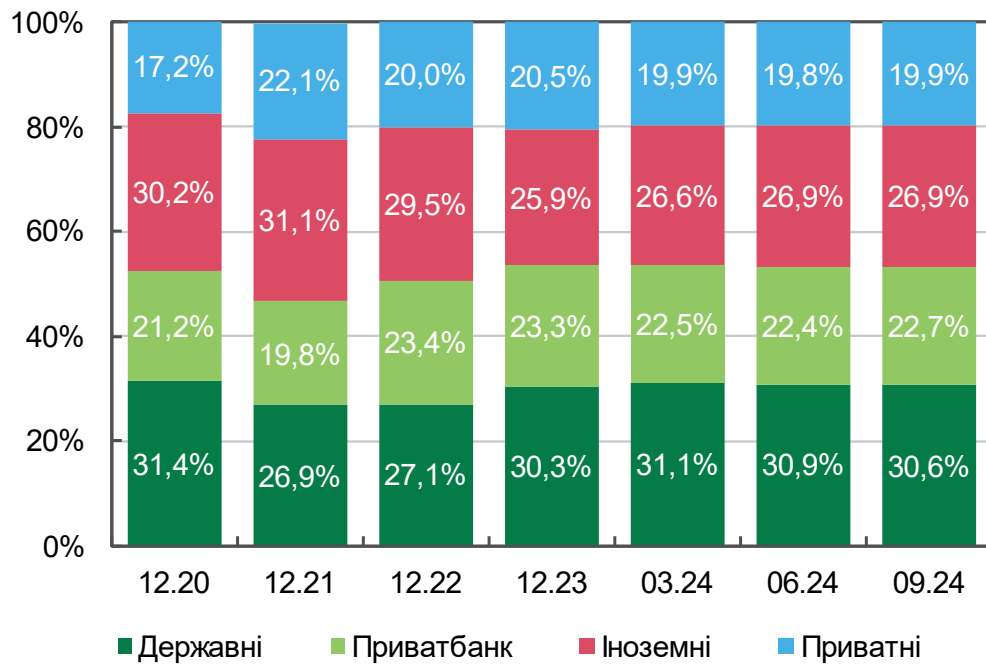

Рисунок 2.7 – Розподіл чистих активів за групами банків за 2020-2024 рр.

[53]

Першою групою нормативів є Н1, Н2 та Н3 – нормативи достатності капіталу (табл. 2.2) (Додаток А, Б).

Таблиця 2.2 демонструє виконання нормативів достатності капіталу комерційними банками України за різними датами, зокрема від січня 2018 до січня 2025 року. У ній наведені економічні нормативи достатності капіталу комерційними банками, включаючи регулятивний капітал (Н1), норматив достатності регулятивного капіталу (Н2), норматив достатності основного капіталу (Н3), норматив достатності регулятивного капіталу, норматив достатності капіталу 1 рівня та норматив достатності основного капіталу 1 рівня.

Показник нормативу достатності регулятивного капіталу значно зріс у довоєнні роки, знизившись лише у перший рік війни, а потім відновив своє зростання. Протягом цього періоду регулятивний капітал державних банків також збільшувався. Значення нормативу Н2, яке становило 16,1 у 2018 році, зросло до 21,98 у 2021 році, що вказує на ефективне змінення структури капіталу. Це також свідчить про активізацію кредитування та вищу захищеність вкладників.

Таблиця 2.2 – Виконання нормативів достатності капіталу комерційними банками за 2017-2024 рр.

Норматив	01.2018		01.2019		01.2020		01.2021		01.2022		01.2023		01.2024		01.2025	
	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.
Н1 Регулятивний капітал (млн грн)	115817,60	51588,48	126116,7	49631,50	150313,8	52485,20	182283,6	76839,85	211742,3	84148,74	211091,1	89323,24	258340,6	116891,16	268813,1	122910,11
Н2 Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10%) (до 05.08.2024)	16,1	16,36	16,18	13,96	19,66	15,68	21,98	21,17	18,01	17,91	19,68	14,20	21,07	14,75	-	-
Н3 Норматив достатності основного капіталу (не менше 7%) (до 05.08.2024)	-	-	-	-	13,50	10,58	15,67	14,41	11,99	11,80	13,12	9,26	12,24	9,63	-	-
Нрк Норматив достатності регулятивного капіталу (не менше 8,5%) (з 05.08.2024)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17,35	27,73
Нк1 Норматив достатності капіталу 1 рівня (не менше 7,5%) (з 05.08.2024)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16,92	26,74
Нок1 Норматив достатності основного капіталу 1 рівня (не менше 5,625%) (з 05.08.2024)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16,92	26,74

Джерело: розраховано автором за даними НБУ [53]

На початку 2022 року показник знизився через регуляції напередодні війни та призупинення кредитування, але вже протягом першого року війни Н2 знову

почав зростати. У державних банків інша ситуація: їх капітал знизився у перший рік війни і не повернувся на довоєнний рівень.

З огляду на значне зростання регулятивного капіталу при незначному відхиленні показника його достатності для системи і зниженні його для державних банків, можна зробити висновок, що банківська система діє в економному режимі, уникаючи прийняття нових ризиків.

Для показника НЗ спостерігається подібна тенденція. За результатами стрес-тестування Національний банк України виділив 5 банків, які потребують суттєвого підвищення рівня достатності капіталу – Правекс Банк, Укресімбанк, МТБ Банк, Укргазбанк та Сенс Банк. Ці банки відзначаються низькою процентною маржею та високим співвідношенням процентних витрат до доходів, що в основному спричинено кредитним ризиком [35].

Н2 – норматив достатності регулятивного капіталу: до 5 серпня 2024 року мав бути не менше 10%, а з 5 серпня 2024 року – не менше 9,5%.

Н3 – норматив достатності основного капіталу: до 5 серпня 2024 року мав бути не менше 7%, а з 5 серпня 2024 року – не менше 8%.

Власне, такі зміни обумовлені тим, що з 5 серпня 2024 року набули чинності нові вимоги Закону України «Про банки і банківську діяльність» [22], згідно з якими банки перейшли на трирівневу структуру капіталу та нові нормативи його достатності. Відтепер капітал поділяється на три компоненти: основний капітал першого рівня, додатковий капітал першого рівня і капітал другого рівня.

Найякіснішою складовою капіталу є основний капітал першого рівня, який найтісніше відповідає попередньому основному капіталу. Тепер до цієї складової включаються прибутки минулих років та поточного року, за винятком тих, які планується розподілити через дивіденди. Раніше прибутки банків переважно враховувалися у додатковому капіталі. Тому, якщо основний капітал на 1 серпня 2024 року становив 178 млрд грн, то вже на 1 вересня 2024 року основний капітал першого рівня збільшився до 238 млрд грн [53].

Регулятивний капітал банків знизився до приблизно 245 млрд грн через додаткові вирахування (відстрочені податкові активи, переоцінки, інвестиції тощо) та заплановані дивіденди.

Відповідно до вимог постанови Правління Національного банку України № 368 від 28 серпня 2001 року (зі змінами), банки повинні дотримуватися пруденційних нормативів щоденно, але дані публікуються щомісяця на 1 число кожного місяця [43].

Для забезпечення збалансованості впровадження європейських вимог і збереження потенціалу банківської системи для подальшого кредитування економіки, Національний банк запровадив перехідні положення, які включають [53]:

1) поетапне досягнення мінімального значення нормативу достатності регулятивного капіталу:

- з 5 серпня 2024 до 31 грудня 2024 року – не менше ніж 8,5%;
- з 1 січня 2025 до 30 червня 2025 року – не менше ніж 9,25%;
- з 1 липня 2025 року – не менше ніж 10%.

2) надання банкам права включати до основного капіталу першого рівня:

– прибутки за перше півріччя і дев'ять місяців 2024 року без попереднього погодження Національним банком та без аудиторського огляду. Прибутки мають бути зменшені на величину дивідендів, визначених до сплати, і включені до капіталу до річних загальних зборів за підсумками 2024 року.

– кошти, отримані від оплати простих акцій або підвищення їх номінальної вартості, включаються до капіталу протягом 2024 року для завершення заходів з докапіталізації.

– інструменти з умовами списання/конверсії, субординовані борги можуть бути включені до додаткового капіталу першого рівня і капіталу другого рівня під час погоджувальних процедур з Національним банком.

Отож, протягом аналізованого періоду спостерігається стабільне зростання регулятивного капіталу комерційних банків, що свідчить про поступове зміцнення їх капітальної бази. Банки, в основному, дотримувалися встановлених нормативів достатності капіталу. У серпні 2024 року відбуваються зміни нормативів, що відображає підвищення вимог до капіталу банків для забезпечення їх стійкості та надійності. Загалом, дані демонструють позитивні тенденції щодо зміцнення капітальної бази комерційних банків України протягом останніх років.

Наступні нормативи – Н7, Н8 та Н9 регулюють потенційні операційні витрати банків. Однією з ключових проблем банківського сектору в Україні є висока частка непрацюючих кредитів, часто наданих сумнівним позичальникам. Починаючи з 2015 року, Національний банк впровадив низку заходів для нормалізації цих показників, адже саме порушення кредитних ризиків стало причиною націоналізації Приватбанку (табл. 2.3) (див. Додаток А, Б).

Таблиця 2.3 – Виконання нормативів кредитного ризику українськими банками за 2017-2024 рр.

Норматив	01.2018		01.2019		01.2020		01.2021		01.2022		01.2023		01.2024		01.2025	
	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.
Н7 Норматив максимально го розміру кредитного ризиків на одного контрагента (не більше 25%)	20,29	18,55	19,83	20,20	17,61	18,86	19,14	16,36	18,60	16,37	17,80	18,27	15,53	22,12	15,09	11,97
Н8 Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8- кратного розміру регулятивно го капіталу)	208,31	216,58	176,23	253,26	105,00	198,87	87,39	134,78	72,35	107,78	86,33	284,93	63,13	327,05	66,53	99,92
Н9 Норматив максимально го розміру кредитного ризиків за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25%)	17,89	0,46	10,41	0,27	7,02	2,85	4,10	0,30	3,71	0,26	2,81	0,21	1,08	0,08	1,57	1,22

Джерело: розраховано автором за даними НБУ [53]

Зменшення великих кредитних ризиків стрімко розвивалося до війни і продовжилося під час конфлікту. Значення нормативу Н7 поступово знижується, що вказує на оптимізацію кредитних портфелів комерційних банків. Однак, у державних банків цей показник зростав у воєнний період. Для всіх, окрім Укрексімбанку, значення нормативу знаходяться в межах норми. Кредитний ризик Укрексімбанку на одного контрагента становив 65,22% станом на 2024 рік. Діяльність Укрексімбанку є проактивною в умовах війни.

Значення нормативу Н8 зменшувалося найшвидше серед всіх показників. Наприклад, у січні 2018 року цей показник складав 208,31%, а в січні 2022 року – вже 72,35%, що свідчить про диверсифікацію кредитних портфелів. У державних банків показник значно вищий за середній, особливо за перші два роки війни. Найбільший вплив на перевищення норми зробив Укрексімбанк – станом на початок 2024 року його показник Н8 становив 1195,81.

Норматив Н9, що визначає максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами, знизився з 17,89 у 2018 році до 0,26 у 2021 році. Для державних банків цей показник природньо є нижчим. Зниження Н9 по системі свідчить про поліпшення наглядової політики, оскільки раніше кредитування пов'язаних осіб було поширеною практикою.

Загалом, нормативи кредитного ризику показують позитивну тенденцію, а зміни під час війни можна пояснити об'єктивними факторами. Значна різниця у показниках Н7 та Н8 обумовлена, переважно, одним банком.

Виконання інвестиційних нормативів свідчить про низьку інвестиційну активність у досліджуваному періоді (табл. 2.4) (див. Додаток А, Б).

Норматив Н11 свідчить про диверсифікацію ризиків у банківських портфелях, що означає відсутність надмірної концентрації однорідних активів. Водночас, показник Н12, що відображає загальний рівень інвестування, є відносно низьким. Для державних банків цей показник значно вищий, як і рівень концентрації активів у їхніх портфелях. Варто зазначити, що перевиконання цих нормативів є радше негативним фактором.

Отже, аналіз виконання економічних нормативів показує, що банки стабільно дотримуються вимог щодо достатності капіталу, ліквідності, кредитного ризику та інвестування.

Таблиця 2.4 – Виконання нормативів інвестування за 2017-2024 рр.

Норматив	01.2018		01.2019		01.2020		01.2021		01.2022		01.2023		01.2024		01.2025	
	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.	За системою	Д.Б.
Н11 Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%)	0,0001	0,18	0,0009	0,15	0,0002	0,0464	0,0002	0,0457	0,0005	0,0342	0,0000	0,0397	0,0000	0,0240	0,0000	0,61
Н12 Норматив загальної суми інвестування (не більше 60%)	0,22	0,28	0,15	0,25	0,13	0,13	0,10	0,13	0,17	0,11	0,02	0,06	0,01	0,04	0,06	1,18

Джерело: розраховано автором за даними НБУ [53]

Протягом воєнного періоду значних відхилень не спостерігалось, а наявні відхилення мають природні та пояснювані причини. У кожній групі нормативів є відмінності між показниками системи в цілому та показниками державних банків. Найбільші відмінності спостерігаються у нормативах кредитного ризику, які найбільше приймаються державними банками у воєнний період.

2.3 Оцінка ролі державних комерційних банків у фінансовій системі України: досвід АТ «Ощадбанк»

Державні комерційні банки відіграють значну роль у фінансовій системі України, забезпечуючи економічну стабільність та розвиток. Один з ключових гравців у цьому секторі – АТ «Ощадбанк», який має довгу історію та значний вплив на економіку країни.

АТ «Ощадбанк» є одним із найстаріших банків України, заснований ще в радянські часи. Ощадбанк, другий за кількістю клієнтів і обсягами активів банк України, проходив модернізацію в період банківських реформ 2015-2017 років. У кризовому 2014 році Ощадбанк мав найстарішу і найбільшу банківську мережу, 95% активів якої складала кредити великого бізнесу, зокрема політично мотивовані.

Ощадбанк зіткнувся з тими ж проблемами, що й приватні банки, зокрема Приватбанк. Криза в умовах конфлікту з росією призвела до зростання проблемної заборгованості. Великі втрати територій стали тягарем – закрилося понад 1000 відділень. В умовах конфлікту Ощадбанк погіршувався через відтоки депозитів і проблемні кредити, досягнувши історичних збитків у 2014 році – 8,5 млрд грн, а в 2015 році – 12,2 млрд грн. Надалі банк проходив аудит, переоцінку активів, зміну стратегії комунікацій і реструктуризацію зобов'язань, що привело до прибутковості. Передвоєнна стратегія на 2021-2024 роки передбачала продаж 25% акцій Європейському банку реконструкції та розвитку, але процес призупинено через війну [41; 46-47].

На сьогоднішній день він є одним з найбільших банків країни за обсягом активів, капіталу та кількістю клієнтів. АТ «Ощадбанк» має широку мережу відділень по всій території України, що дозволяє йому забезпечувати доступ до фінансових послуг навіть у віддалених регіонах.

Основними функціями АТ «Ощадбанк» є надання кредитів, залучення депозитів, проведення розрахунково-касових операцій та надання інших банківських послуг. Банк активно залучає кошти населення та підприємств, що дозволяє йому забезпечувати ліквідність та підтримувати фінансову стабільність. АТ «Ощадбанк» також активно фінансує державні програми та проекти, що сприяє економічному розвитку країни.

Також він відіграє важливу роль у фінансуванні стратегічних галузей економіки. Банк надає кредити на вигідних умовах для розвитку інфраструктури, аграрного сектору, енергетики та інших ключових галузей. Це сприяє модернізації економіки та підвищенню її конкурентоспроможності. Наприклад, за 2024 рік банк профінансував будівництво нових енергетичних об'єктів на суму понад 2 млрд грн.

Відповідно до своєї бізнес-моделі, Ощадбанк функціонує як універсальний банк, приділяючи особливу увагу розвитку саме роздрібного сегмента, мікро-, малого та середнього бізнесу (ММСБ), зберігаючи водночас сильні позиції у корпоративному секторі.

На кінець 2023 року структура активів Ощадбанку виглядала наступним чином: 50% – інвестиційний портфель, 26% – чистий кредитний портфель, 24% – інші активи. Кредитний портфель складається переважно із заборгованості корпоративних клієнтів (59%), фізичних осіб (17%) та ММСБ (24%). Строкові депозити на 84% складаються з коштів фізичних осіб, на 8% – з коштів клієнтів ММСБ, і ще 8% – з коштів корпоративних клієнтів [39].

Основна частина процентних доходів Ощадбанку надходить від кредитів юридичним особам та інвестицій у цінні папери (рис. 2.8).

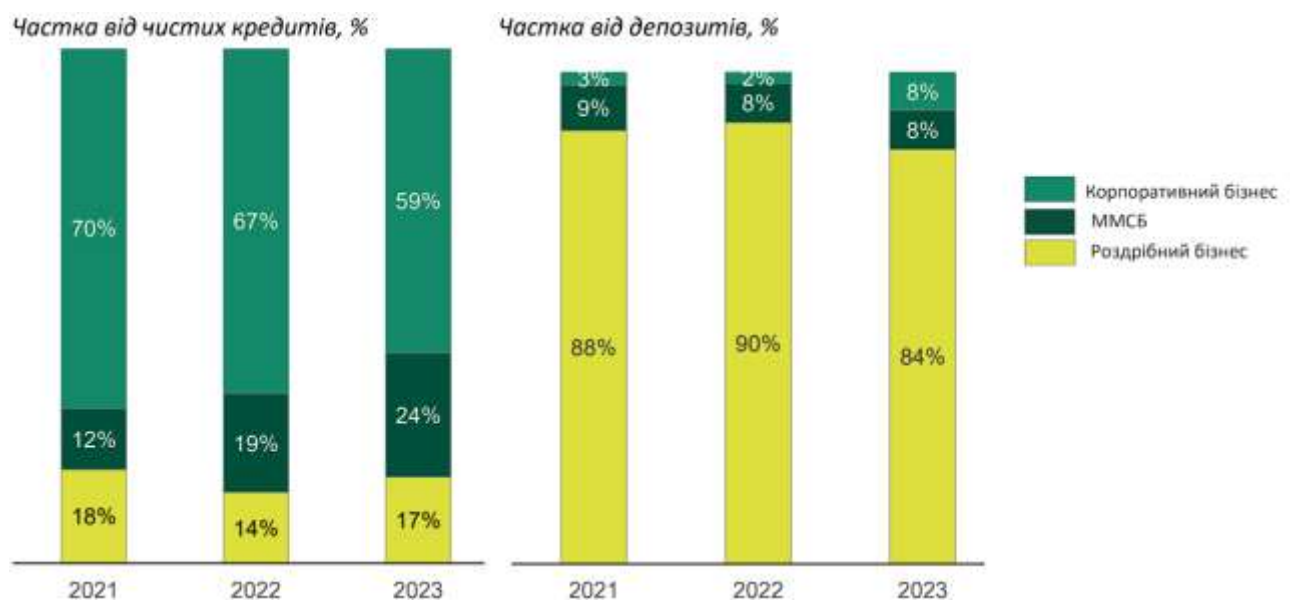

Рисунок 2.8 – Структура кредитів та строкових депозитів АТ «Ощадбанк» у 2021-2023 роках [39].

У першому півріччі 2024 року АТ «Ощадбанк» надав кредити малому та середньому бізнесу на загальну суму 4,5 млрд грн, що на 15% більше, ніж за аналогічний період попереднього року, наступних три місяці тенденція збереглася (додаток В).

Також банк зберіг лідерську позицію за результатами реалізації державної програми «Оселя у 2024 році» [39] (рис. 2.9).

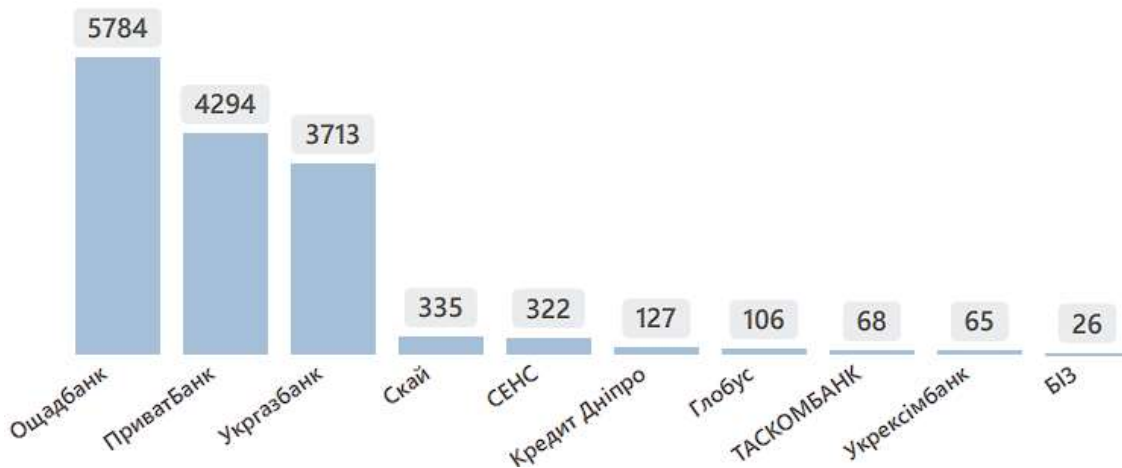

Рисунок 2.9 – Динаміка кількості виданих кредитів за програмою «Оселя» у розрізі банків станом на 01.01.2025 р. [40]

Зокрема, протягом 2024 року понад 8,5 тисяч українських родин скористалися програмою «Оселя», а сума виданих кредитів перевищила 14,6 мільярдів гривень. Цей результат на 45% перевищує показник 2023 року за кількістю виданих кредитів та на 65% – за їх обсягом (рис. 2.10).

Рисунок 2.10 – Динаміка кількості виданих кредитів за програмою «Оселя» у розрізі банків за сумою кредитів станом на 01.01.2025 р. [40]

Ощадбанк впевнено лідирує серед банків, що беруть участь у програмі «Оселя», утримуючи близько 40% ринку як за кількістю виданих кредитів, так і за сумою. У 2024 році банк надав понад 3000 пільгових позик на суму понад 5 мільярдів гривень (рис. 2.11).

Рисунок 2.11 – Динаміка зміни кількості виданих кредитів та їх суми АТ «Ощадбанк» за програмою «Оселя» станом на 01.01.2025 р. [40]

Досягнення Ощадбанку включають першу видану «Оселю», перший кредит на квартиру в об'єкті незавершеного будівництва, перший кредит на придбання житлового будинку, перший кредит для молоді з удвічі зниженим першим внеском (10% замість 20%) та ініціювання спільних регіональних програм з органами влади, де частина відсоткової ставки компенсується з обласних бюджетів [39].

Для розширення пропозицій житла, доступного за умовами «Оселі», Ощадбанк активно розширює географію акредитованих новобудов. Наразі банк акредитував 29 учасників будівництва, 28 житлових комплексів та 55 новобудов для участі у програмі. Програма «Оселя» сприяє поверненню українців додому та утриманню їх від вимушеної еміграції, а також стимулює економічне зростання, створюючи нові робочі місця, зарплати та податки. Спочатку «Оселя» стартувала як пільгова іпотека під 3% річних для військових, правоохоронців, медиків, педагогів та науковців. У січні 2024 року умови програми були розширені, включивши можливість придбання приватних будинків і таунхаусів.

19 вересня 2024 року до програми «Оселя» були внесені зміни. Тепер можна використовувати сертифікат «Відновлення» як перший внесок по іпотеці, а також

скористатися програмою тим, хто вже брав участь у схожих державних програмах, але їх житло залишилося на окупованій території або було зруйновано. Запроваджено спеціальні умови для молоді, яка може взяти позику з мінімальним першим внеском від 10%. З 18 грудня житло для внутрішніх переселенців можуть придбати їхні родичі [39].

Загалом за минулий рік найбільше позичальників «Оселі, що отримали кредит в Ощадбанку, були військовослужбовцями та правоохоронцями (55%) (рис. 2.12).

Рисунок 2.12 – Динаміка кількості виданих кредитів за програмою «Оселя у розрізі груп позичальників станом на 01.01.2025 р. [40]

65% позичальників – чоловіки, 35% – жінки. Середній вік клієнта становить 35 років, середня площа на одного члена сім'ї – 28,9 кв.м. 69% житла припадає на вторинний ринок, 26% – на готове житло від забудовника, 5% – на житло на стадії будівництва (рис. 2.13).

За 2024 рік найбільша кількість угод «Оселі в Ощадбанку укладена в Київській області та місті Києві (1105 позик на суму 2,2 млрд грн), Чернігівській (216 позик на суму 341 млн грн) та Одеській областях (178 позик на 271 млн грн) [39].

Заявку на участь у програмі «Оселя можна подати через мобільний додаток Дія. Програму реалізують Мінекономіки спільно з Мінцифрою та Укрфінжитлом, який запусив чат-бот для відповідей на питання щодо програми.

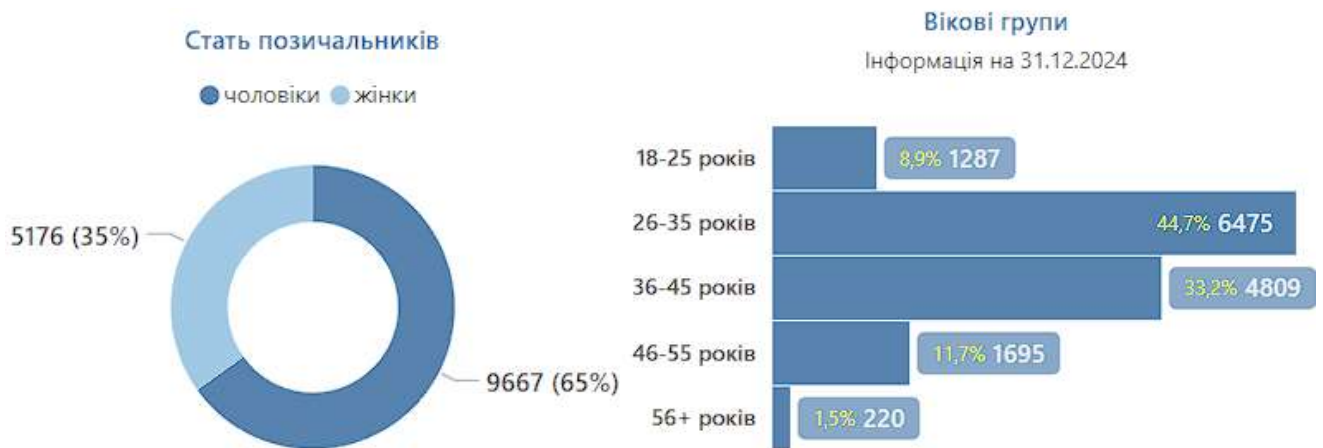

Рисунок 2.13 – Структура виданих кредитів за програмою «Оселя» у розрізі статі та вікових груп позичальників станом на 01.01.2025 р. [40]

У 2025 році Ощадбанк продовжить активну участь у програмі «Оселя», а також розвиватиме власні іпотечні продукти, оскільки кредитування придбання житла для переселенців, власників пошкодженого житла та захисників України є важливою частиною соціальної функції банку.

Крім того, як державний банк, АТ «Ощадбанк» відіграє важливу роль у регулюванні та нагляді за банківським сектором. Банк забезпечує виконання державних програм, таких як субсидії та соціальні виплати. Також він здійснює контроль за дотриманням фінансових нормативів та стандартів, що сприяє стабільності банківської системи. У 2024 році АТ «Ощадбанк» був одним з основних банків, які брали участь у програмі державної підтримки соціально незахищених верств населення, обробивши понад 1,2 млн заявок на субсидії.

Незважаючи на значні досягнення, АТ «Ощадбанк» стикається з численними викликами. Це включає високий рівень непрацюючих кредитів, валютну нестабільність та економічні ризики, пов'язані з війною з росією. Проте, банк продовжує працювати над покращенням своїх фінансових показників, впровадженням нових технологій та підвищенням ефективності.

Так, чистий прибуток Ощадбанку за 2023 рік становить 5978,3 млн грн. Основним чинником позитивного фінансового результату стала висока здатність банку адаптуватися до умов воєнного стану (рис. 2.14) [39].

З початком військових дій Ощадбанк сконцентрувався на збільшенні залучених коштів клієнтів, що дозволило акумулювати ресурси для інвестування

в економіку країни, пріоритетно підтримуючи стратегічні галузі. Це дозволило збільшити обсяги процентних операцій, компенсуючи вплив воєнної агресії на якість кредитного портфеля. Чистий процентний дохід у 2023 році зріс на 3,8 млрд грн у порівнянні з попереднім роком, завдяки збільшенню процентних доходів на 10,0 млрд грн при збільшенні процентних витрат на 6,3 млрд грн.

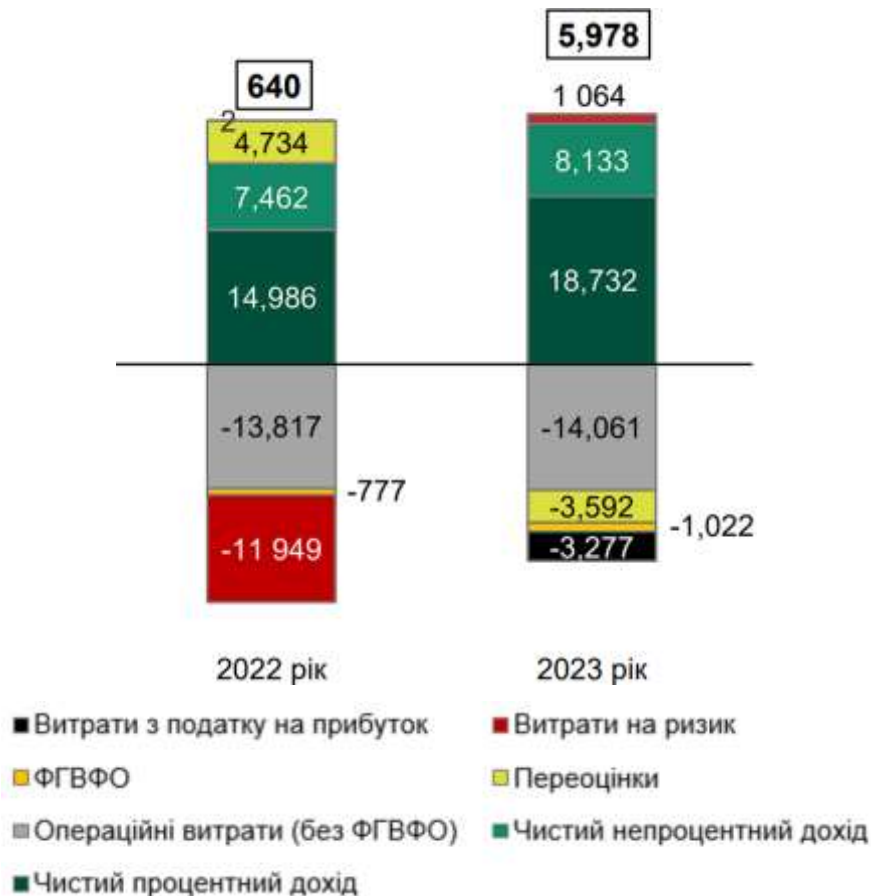

Рисунок 2.14 – Структура фінансового результату у 2022-2023 рр., млн. грн [39].

Основним драйвером став значний приріст коштів на рахунках клієнтів, що сприяло зростанню чистого кредитно-інвестиційного портфеля на 36,0 млрд грн, або на 16% за 2023 рік.

Попри втрати частини відділень на окупованих територіях та виклики війни, банк демонструє зростання комісійного доходу. Комісійні доходи Ощадбанку у 2023 році зросли на 2,6 млрд грн, або на 28%, у порівнянні з попереднім роком. Досягнення фінансових показників за підсумками 2023 року та виконання стратегічних цілей акціонера (КМУ) на період воєнного стану є

головним критерієм успіху та свідченням здатності банку справлятися з викликами повномасштабного вторгнення росії.

За перше півріччя 2024 року Ощадбанк отримав чистий прибуток у розмірі 8,81 млрд грн, з них 74 млн грн – у червні. Це на 2 млрд грн більше у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, що свідчить про ефективність реалізації воєнної стратегії банку (Додаток Г).

Чистий процентний дохід банку за період січень-червень 2024 року зріс майже на 26% до 10,96 млрд грн, а чистий непроцентний дохід – на 13% до 4,09 млрд грн. Такі результати були досягнуті, зокрема, завдяки зростанню кредитування бізнесу та домогосподарств. У перші шість місяців року кредитні портфелі збільшилися у великих корпорацій, мікро-, малого та середнього бізнесу, а також фізичних осіб.

Операційний прибуток банку за перше півріччя 2024 року перевищив 7 млрд грн, що на 25% більше порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Крім того, у 2025 році АТ «Ощадбанк» планує запровадити нові цифрові сервіси, що дозволять клієнтам зручно управляти своїми фінансами онлайн.

Загалом, АТ «Ощадбанк» відіграє ключову роль у фінансовій системі України, забезпечуючи економічну стабільність та розвиток. Банк надає фінансові послуги населенню та бізнесу, фінансує стратегічні галузі економіки, підтримує державні програми та здійснює регулювання банківського сектору. Незважаючи на численні виклики, він продовжує працювати над покращенням своїх показників та впровадженням нових технологій, що сприятиме подальшому розвитку фінансової системи України.

Висновки до розділу 2

Протягом останніх років банківський сектор України зіткнувся з численними викликами, включаючи економічну нестабільність, викликану війною з росією, пандемією COVID-19 та макроекономічними факторами. Проте, завдяки підтримці з боку НБУ та міжнародних фінансових інституцій, банківська система продемонструвала стійкість та адаптивність.

Реструктуризація, консолідація банків та впровадження цифрових технологій сприяли підвищенню ефективності та конкурентоспроможності банківського сектору.

Загалом, державні комерційні банки відіграють значну роль у фінансовій системі України, забезпечуючи підтримку макроекономічної стабільності, кредитування стратегічних галузей економіки та малих і середніх підприємств. Їхня діяльність сприяє реалізації державних програм, забезпеченню ліквідності банківської системи та підвищенню фінансової інклюзії. Проте, високий рівень непрацюючих кредитів та валютна нестабільність залишаються основними викликами, які необхідно подолати для подальшого розвитку.

АТ «Ощадбанк» є яскравим прикладом ефективної роботи державного комерційного банку у фінансовій системі України. Банк активно підтримує економіку шляхом надання кредитів, фінансування стратегічних галузей та реалізації державних програм. Він також відіграє важливу роль у регулюванні банківської системи та забезпеченні соціальної підтримки населення. Незважаючи на численні виклики, такі як валютна нестабільність та економічні ризики, він продовжує вдосконалювати свої фінансові показники та впроваджувати нові технології, що сприяє зміцненню банківської системи та стабільності економіки України.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

3.1 Проблеми функціонування державних комерційних банків в умовах мінливого середовища

За останні п'ять років банківський сектор України пройшов через низку значущих змін та трансформацій, що суттєво вплинули на його функціонування та стабільність (рис. 3.1).

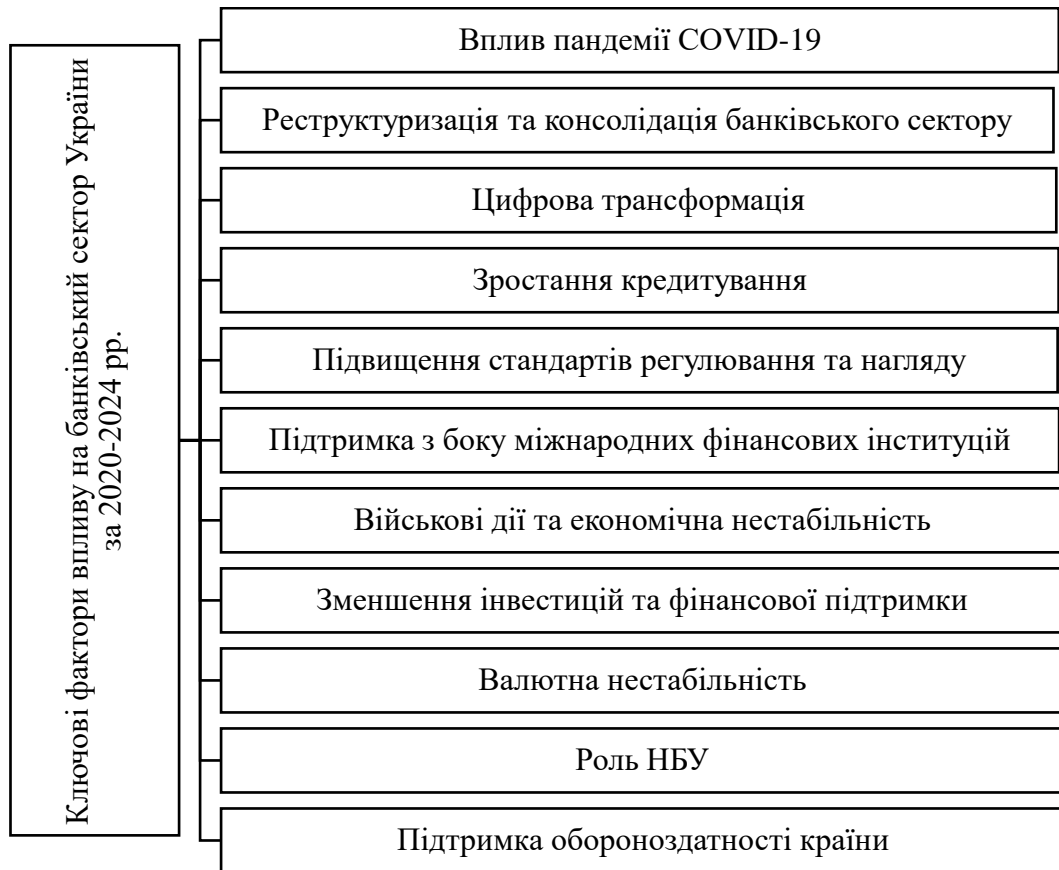

Рисунок 3.1 – Ключові фактори впливу на банківський сектор України за 2020-2024 рр.

Джерело: запропоновано автором за даними [15; 30; 42; 57; 60].

Зокрема, пандемія COVID-19 мала значний вплив на банківський сектор України. І як наслідок, у 2020 році банки зіткнулися з новими викликами, такими

як зменшення економічної активності, зниження доходів населення та підприємств, зростання кредитних ризиків. Уряд та Національний банк України (НБУ) вжили низку заходів для підтримки фінансової стабільності, включаючи зниження облікової ставки, рефінансування банків та впровадження мораторію на стягнення прострочених кредитів.

Цифрова трансформація стала одним з ключових трендів у банківському секторі України за останні роки. Банки активно впроваджували нові технології, такі як мобільні додатки, онлайн-банкінг, безконтактні платежі та блокчейн. Це дозволило підвищити зручність та доступність банківських послуг для клієнтів, а також знизити витрати на їх обслуговування (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Банки-лідери по впровадженню інноваційних технологій в Україні [48]

Назва банку	Характеристика
ПриватБанк	ПриватБанк є найбільшим та найвпливовішим банком України у 2024 році. Як державний банк із значною часткою на ринку, він обслуговує мільйони клієнтів по всій країні. Однією з ключових причин його успіху є сучасна платформа електронного банкінгу. Приват24 надає клієнтам можливість здійснювати більшість банківських операцій через мобільний додаток або інтернет, що робить банк лідером у сфері цифрових послуг. У 2024 році ПриватБанк продовжує вдосконалювати свою інфраструктуру, розширюючи перелік послуг і збільшуючи кількість користувачів.
Монобанк	Монобанк – перший український банк без відділень, який працює виключно онлайн, і продовжує впроваджувати інновації у сфері фінансових послуг. У 2024 році Монобанк утримує лідерські позиції серед цифрових банків завдяки зручному додатку, швидкому оформленню кредитів і депозитів, а також програмам лояльності для клієнтів. Монобанк також приваблює користувачів вигідними бонусами, кешбеком і безкоштовним обслуговуванням, що робить його особливо популярним серед молоді та активних користувачів смартфонів.
Сенс Банк (колишній Альфа-Банк)	Сенс Банк, раніше відомий як Альфа-Банк, є одним із найбільших комерційних банків України. У 2024 році банк продовжує зміцнювати свої позиції на ринку завдяки мобільному додатку Sense SuperApp, який надає широкий спектр послуг – від відкриття рахунків до інвестування в цінні папери.
Перший Український Міжнародний Банк (ПУМБ)	ПУМБ є одним із найбільших комерційних банків України, який активно впроваджує сучасні технології для зручності клієнтів. ПУМБ пропонує інноваційні послуги, зокрема мобільний додаток із широким функціоналом, підтримку безконтактних оплат через Google Pay і Apple Pay, а також використання віртуальних карток. Банк активно застосовує Big Data для персоналізації пропозицій. ПУМБ підтримує розвиток малого та середнього бізнесу через цифрові рішення та автоматизацію процесів.

У цифровій економіці фінансовий сектор зазнає змін через появу нових гравців, які змінюють традиційні підходи банків. Сьогодні цими гравцями є фінтех-компанії (FinTech) та необанки.

Станом на жовтень 2024 року в Україні функціонує чотири необанки, які діють за принципом "банк у банку": Монобанк, Банк Власний Рахунок, Ізібанк та О Банк (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Характеристика цифрових банків в Україні [18; 54-56; 59]

Назва банку	Рік заснування	Банківська ліцензія	Банківські продукти	Споживачі
Monobank	2017	АТ «Універсал Банк»	Онлайн-платежі, перекази, депозити, кредити, збори грошей, кеш-бек, емісія карток в біткоїнах, купівля акцій на американському фондовому ринку (на стадії впровадження)	Фізичні особи, фізичні особи підприємці
O.Bank	2020	АТ «Ідея Банк»	Онлайн-платежі, депозити, кредити, безконтактні р2р перекази, зняття готівки з банкоматів без комісій у перші 4 місяці користування картою	Фізичні особи
Izibank	2020	АТ «Таскомбанк»	Онлайн-платежі, перекази, депозити під високі відсотки, кредити, кешбек 1% на всі категорії платежів, кредитний ліміт до 200 тис. грн. (пільговий період 62 дні)	Фізичні особи
BVR «Банк Власний рахунок»	2021	ПАТ «Банк Восток»	Онлайн-платежі, перекази, депозити, валютні депозити, кредити, зарахування бонусів на платіжну картку при покупці в мережі Fozzy, кредитний ліміт до 100 тис. грн. (пільговий період 62 дні)	Фізичні особи

Наступним ключовим фактором впливу на банківський сектор України у період 2020-2024 років виступає зростання кредитування як фізичних осіб, так і підприємств. Банки активніше надавали іпотечні кредити, споживчі позики та кредити для бізнесу. Це сприяло зростанню економічної активності та інвестицій у різні сектори економіки.

Однією з головних тенденцій періоду 2020-2024 років стала реструктуризація та консолідація банківського сектору. Значна кількість малих та середніх банків об'єдналися або були поглинені більшими фінансовими установами. Це сприяло підвищенню капіталізації та стійкості банківського сектору.

Підвищення стандартів регулювання та нагляду пояснюється тим, що НБУ продовжував впроваджувати більш жорсткі вимоги до капіталізації та ризик-менеджменту банків. Це включало підвищення вимог до якості активів, ліквідності та стійкості банків. Завдяки цим заходам вдалося підвищити стійкість банківського сектору та знизити ризики фінансових криз.

Водночас протягом цього періоду українські банки активно співпрацювали з міжнародними фінансовими інституціями, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Світовий банк. Ця підтримка допомагала банкам залучати додаткові фінансові ресурси та підвищувати їхню стійкість.

Крім того, війна між Україною та росією, яка розпочалася ще у 2014 році і загострилася у 2022 році, мала суттєвий вплив на банківський сектор України протягом 2020-2024 років. Вона вплинула на всі аспекти економічного життя країни, включаючи фінансову систему, яка повинна була адаптуватися до нових реалій.

Перш за все, військові дії значно вплинули на економічну стабільність країни. Втрата контролю над окремими територіями, руйнування інфраструктури, скорочення виробництва та міграційні потоки негативно вплинули на економічну активність. Це, в свою чергу, призвело до зменшення кредитних можливостей банків та підвищення рівня непрацюючих кредитів.

У такому ракурсі війна зумовила зниження рівня іноземних інвестицій в українську економіку, що послабило фінансові можливості банківської системи. Багато інвесторів утримувалися від вкладення коштів у країну через високі ризики, що вплинуло на капіталізацію банків та їхню здатність кредитувати економіку. Однак, у цей період Україна отримувала значну фінансову підтримку з боку міжнародних організацій, яка була спрямована на підтримку стабільності

банківського сектору та забезпечення ліквідності фінансової системи в умовах військових дій.

Валютна нестабільність пояснюється тим, що війна призвела до значних коливань валютного курсу, що вплинуло на стабільність банківської системи. Девальвація гривні та підвищення вартості іноземної валюти ускладнили виконання зовнішніх зобов'язань банків та зменшили їх ліквідність.

Крім того, НБУ відігравав ключову роль у підтримці стабільності банківського сектору в умовах війни. Він впроваджував заходи, спрямовані на підтримку ліквідності, реструктуризацію боргів, зниження облікової ставки та регулювання валютного ринку. Ці заходи допомагали банкам адаптуватися до нових умов та забезпечували фінансову стабільність.

Державні комерційні банки також відігравали важливу роль у фінансуванні оборонних потреб країни. Вони надавали кредити та фінансову підтримку уряду для забезпечення військових потреб та підвищення обороноздатності.

Загалом, війна між Україною та росією мала значний вплив на банківський сектор України протягом 2020-2024 років. Військові дії, економічна нестабільність та зменшення інвестицій створили нові виклики для банківської системи. Проте, завдяки підтримці міжнародних фінансових інституцій та заходам з боку Національного банку України, банківський сектор зміг адаптуватися до нових умов та забезпечити фінансову стабільність країни. Хоча, незважаючи на позитивні зміни, банківський сектор України продовжує стикатися з численними викликами. До них належать високий рівень непрацюючих кредитів, недостатня довіра з боку населення, а також вплив зовнішніх економічних факторів. Проте, завдяки уже впровадженим реформам та безперервній підтримці з боку уряду та міжнародних інституцій, банківський сектор має чималі перспективи для подальшого розвитку та зростання.

Власне, проведені у попередньому розділі дослідження дають констатувати, що оцінка діяльності саме державних банків часто асоціюється з часткою проблемних кредитів у системі. Майбутнє цих банків значною мірою залежить від рівня непрацюючих кредитів, адже саме баланс банків впливає на їх здатність фінансувати державні потреби, вести комерційну діяльність і

приватизуватися у майбутньому. Для кращого розуміння перспектив, важливо визначити фактори, що впливають на частку непрацюючих кредитів (NPL) в Україні, адже це ключовий показник стабільності банківського сектору, особливо для державних банків (рис. 3.2).

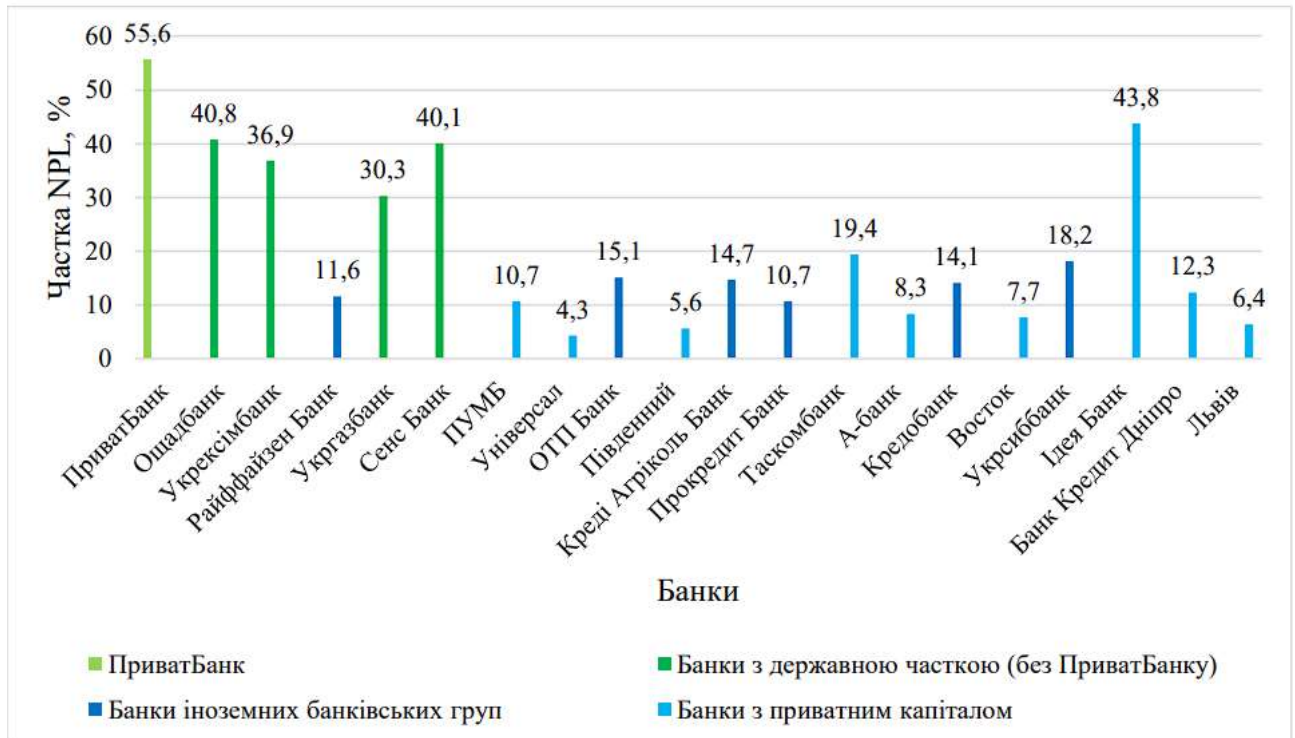

Рисунок 3.2 – Частка NPL у банках із найбільшим обсягом кредитного портфеля, % (станом на 01.10.2024) [53]

У 2017 році цей показник становив 57% від загального обсягу кредитів. До повномасштабного вторгнення Росії в Україну частка непрацюючих кредитів (NPL) поступово знижувалася і на 1 березня 2022 року сягнула 27%. На початку 2023 року частка NPL у банківському секторі знову зросла до 38% [29]. Станом на 1 жовтня 2024 року частка NPL зменшилася до 32,3%. Більше 80% проблемних кредитів зосереджено у державних банках, причому понад 50% припадає на ПриватБанк.

За цих обставин необхідно створити та впровадити дієві заходи, спрямовані на посилення стабільності банківської системи, підвищення рівня довіри до неї та забезпечення її пристосування до сучасних викликів.

Тому, фактори, що впливають на обсяги проблемних кредитів, є цінною інформацією для всіх банків. Обсяг непрацюючих кредитів можна вважати універсальним показником, оскільки він характеризує якість операційної діяльності банків, рівень їх прибутковості чи збитковості, кредитний ризик, якість управлінських рішень, платоспроможність клієнтів та роботу регулятора. Цей показник не є абсолютним, оскільки банки не завжди можуть точно оцінити платоспроможність боржника. Однак, останнім часом підвищення наглядових стандартів покращило якість роботи з кредитним ризиком.

Важливо встановити зв'язок між показниками діяльності банків, діями регулятора та рівнем непрацюючих кредитів для розуміння їх передбачуваності та відповідності економічним циклам. Якщо NPL підконтрольний і відповідає загальноекономічному тренду, можна стверджувати, що відсутні несистемні фактори, що призвели до зростання рівня непрацюючих кредитів.

Вивчення впливу на обсяги проблемних кредитів присвячено безліч робіт, які визначають дві основні групи детермінантів: макроекономічні та специфічні банківські фактори. Серед загальноекономічних чинників відзначають: зростання ВВП, ключову ставку державного банку, рівень інфляції. Інші фактори включають взаємозв'язок між рівнем сформованих резервів банків, рівнем кредитування, часткою кредиту публічному сектору та достатністю капіталу. Вплив банківського капіталу на NPL двозначний: банки з нижчими рівнями капіталізації беруть участь у ризикованих проектах, що збільшує проблемні кредити, тоді як банки з високим капіталом легше видають кредити, маючи менші ризики банкрутства.

При значній участі держави, більше кредитів надається публічному сектору, який генерує більше проблемних кредитів. Для розуміння специфіки українського банківського сектору було сформульовано гіпотези щодо впливу макроекономічних і банківських факторів на обсяги NPL. Використано облікову ставку НБУ та індекс споживчих цін: вища облікова ставка підвищує вартість кредиту, обмежуючи його обсяги, а індекс споживчих цін вказує на стан економіки та очікування. Зниження обсягів сформованих резервів свідчить про нижчий кредитний ризик і поживлення кредитування. Значний зв'язок спостерігається між обсягами резервів, активів та наданих кредитів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Результати моделювання впливу факторів на показник NPL за допомогою однофакторних регресій

Фактор	R-squared	Коефіцієнт
Обсяг резервів	0.782192	8.15E-07
Обсяг активів	0.364661	-1.05E-07
Обсяги кредитів наданих підприємствам	0.219844	5.70E-05

Джерело: складено на основі розрахунків в програмі EViews8 за даними НБУ [53]

Визначено, що існує негативний зв'язок між обсягами активів і NPL: зі збільшенням активів зменшується частка непрацюючих кредитів. Проте, зростання обсягів кредитування підприємств супроводжується збільшенням частки NPL, хоча ця однофакторна регресія має найменшу пояснювальну здатність. Найсильніший зв'язок виявлено з обсягами резервів.

У результаті фінальної специфікації та оцінювання отримано наступну модель:

$$\text{NPL} = -5.89\text{E-}07 \times \text{LOANS}(-3) + 0.007032 \times \text{INF}(-2) - 0.006455 \times \text{H2}(-2) + 0.004719 \times \text{EXRATE}(-3) + 9.30\text{E-}07 \times \text{RESERVES} - 0.099942 \times \text{C} \quad (3.1)$$

де: NPL – Частка непрацюючих кредитів;

LOANS – Обсяги кредитів наданих клієнтам;

INF – Індекс споживчих цін;

H2 – Норматив достатності капіталу;

EXRATE – обмінний курс;

RESERVES – Сформовані резерви;

C – Константа.

Модель має високу пояснювальну здатність з R-squared 0,93. Усі змінні мають значний рівень впливовості (prob нижче 0.05). Всі змінні демонструють невисокі коефіцієнти, що є природним з огляду на масштаб. Через затримку в

ефекті змінних було застосовано лаги. У моделі використано показник загальних обсягів наданих кредитів із тримісячним лагом, адже непрацюючий кредит за класифікацією МВФ може мати прострочення понад 90 днів.

Інфляція має позитивну залежність: результати моделювання свідчать про зростання обсягів непрацюючих кредитів зі зростанням індексу споживчих цін. Аналогічну залежність показали обсяги сформованих резервів, які зростають разом із часткою непрацюючих кредитів. Фактор достатності капіталу обернено залежний до обсягів непрацюючих кредитів. Таким чином, теза про те, що банки з виконаними капітальними вимогами проводять агресивну кредитну політику, не підтверджується (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Результат моделювання динаміки частки NPL за допомогою багатофакторної лінійної регресії

Sample (adjusted): 2016M04 2024M03				
Included observations: 96 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOANS(-3)	-5.89E-07	5.35E-08	-11.01710	0.0000
INF(-2)	0.007032	0.002659	2.644430	0.0097
H2(-2)	-0.006455	0.000772	-8.364030	0.0000
EXRATE(-3)	0.004719	0.000717	6.583478	0.0000
RESERVES	9.30E-07	3.14E-08	29.58150	0.0000
C	-0.099942	0.267773	-0.373234	0.7099
R-squared	0.930860	Mean dependent var	0.418750	
Adjusted R-squared	0.927019	S.D. dependent var	0.084967	
S.E. of regression	0.022954	Akaike info criterion	-4.650187	
Sum squared resid	0.047420	Schwarz criterion	-4.489915	
Log likelihood	229.2090	Hannan-Quinn criter.	-4.585402	
F-statistic	242.3407	Durbin-Watson stat	0.876742	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело: розраховано у EViews8 за даними НБУ [53]

У моделі присутня проблема автокореляції, що свідчить про потенційну функціональну залежність деяких змінних. Це вказує на необхідність доопрацювання моделі та методів. Зміни до моделі повинні враховувати ряд факторів, що не мають кількісного вираження, оскільки рівень непрацюючих кредитів залежить від якості управління, можливого опортунізму, неправомірних дій та специфічних обставин, таких як війна. Тому в подальшому

дослідження взаємопов'язаних ефектів необхідне для передбачуваності та пояснення змін у частці непрацюючих кредитів, крім конкретних факторів, таких як кредитування пов'язаних осіб та війна.

Проведені дослідження вказують на те, що банківський сектор України за останні роки пройшов через значні трансформації, які сприяли підвищенню його стійкості та ефективності. Впровадження нових технологій, реструктуризація та підвищення стандартів регулювання дозволили банкам адаптуватися до нових умов та забезпечити фінансову стабільність країни. Однак, для подальшого розвитку банківського сектору необхідно продовжувати реалізацію реформ та залучати інвестиції, що сприятиме зростанню економіки та підвищенню добробуту населення.

В розрізі державних комерційних банків в умовах мінливого середовища стикаємося з численними викликами, які впливають на їхню діяльність (рис. 3.3).

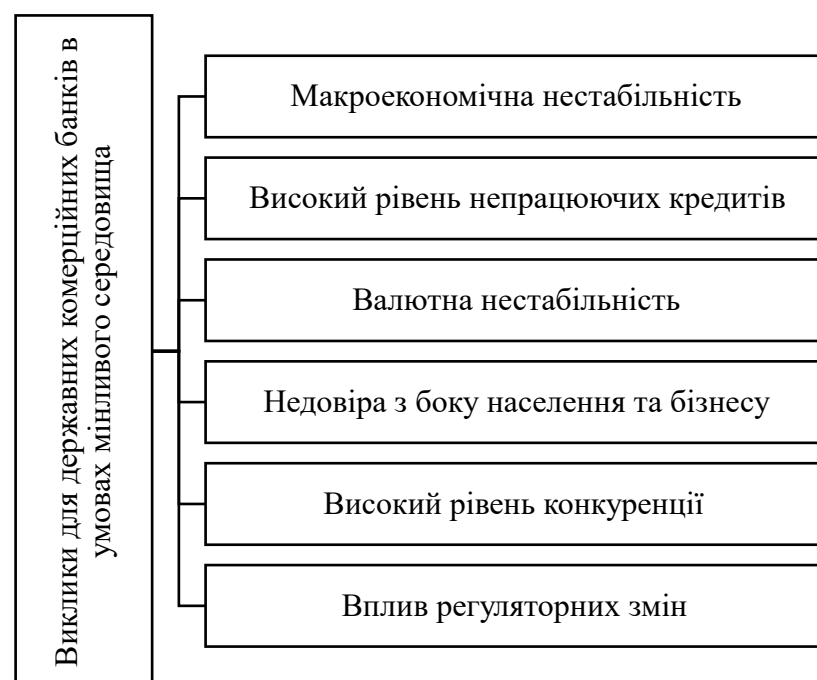

Рисунок 3.3 – Виклики для державних комерційних банків в умовах мінливого середовища

Джерело: запропоновано автором за даними [13-14; 21; 27-28; 50].

Однією з головних проблем, з якими стикаються державні комерційні банки, є макроекономічна нестабільність. Війна з росією, економічні кризи та зовнішні чинники суттєво впливають на економіку країни. Це призводить до

зниження довіри населення до банківської системи, зменшення обсягів депозитів та кредитування. Крім того, девальвація національної валюти та інфляція ускладнюють управління фінансовими ризиками.

Високий рівень непрацюючих кредитів є ще однією значною проблемою для державних комерційних банків. Непрацюючі кредити знижують ліквідність банків та збільшують їхні витрати на резерви. Це обмежує можливості банків для надання нових кредитів та фінансування економіки. Для вирішення цієї проблеми необхідно впроваджувати ефективні механізми реструктуризації боргів та підвищувати якість кредитного портфеля.

Коливання валютного курсу також впливають на діяльність державних банків. Девальвація гривні збільшує вартість зовнішніх зобов'язань банків та знижує їхню ліквідність. Крім того, валютна нестабільність ускладнює прогнозування фінансових показників та планування діяльності банків. Для зменшення впливу валютних ризиків банки повинні активно використовувати інструменти хеджування та диверсифікації валютних портфелів.

Недовіра до банківської системи з боку населення та бізнесу є серйозною проблемою для державних комерційних банків. Це призводить до зменшення обсягів депозитів та кредитування, що, у свою чергу, обмежує можливості банків для фінансування економіки. Для підвищення довіри необхідно забезпечити прозорість діяльності банків, вдосконалити систему корпоративного управління та підвищувати якість обслуговування клієнтів.

Крім того, державні комерційні банки стикаються з високим рівнем конкуренції з боку приватних банків та міжнародних фінансових установ. Це вимагає постійного вдосконалення послуг, зниження витрат та впровадження нових технологій. Для збереження конкурентоспроможності державні банки повинні інвестувати у цифровізацію, розширювати спектр послуг та підвищувати ефективність своєї діяльності.

Регуляторні зміни також впливають на діяльність державних комерційних банків. Постійне оновлення нормативно-правової бази, зокрема вимоги до капіталу, ризик-менеджменту та звітності, вимагають від банків адаптації та впровадження нових стандартів. Для успішного функціонування у мінливому

середовищі банки повинні оперативно реагувати на регуляторні зміни та забезпечувати відповідність новим вимогам.

Отже, державні комерційні банки відіграють важливу роль у фінансовій системі України, забезпечуючи економічну стабільність та розвиток. Проте, в умовах мінливого середовища вони стикаються з численними викликами, такими як макроекономічна нестабільність, високий рівень непрацюючих кредитів, валютна нестабільність, недовіра з боку населення та бізнесу, високий рівень конкуренції та регуляторні зміни. Для подолання цих викликів необхідно впроваджувати ефективні механізми управління ризиками, підвищувати якість обслуговування клієнтів та активно впроваджувати нові технології. Це сприятиме зміцненню банківської системи та забезпеченню стабільного економічного розвитку країни.

3.2 Перспективи роботи державних комерційних банків у фінансовій системі України

В умовах сучасних викликів та змін, перед державними комерційними банками відкриваються нові перспективи та можливості для подальшого зростання та вдосконалення (рис. 3.4).

Однією з головних перспектив для державних комерційних банків є розвиток цифрових послуг. Впровадження сучасних технологій, таких як мобільний банкінг, онлайн-платформи та фінтех-рішення, дозволяє банкам підвищити ефективність своїх операцій та забезпечити зручність для клієнтів. Цифровізація банківських послуг сприяє зниженню витрат на обслуговування, підвищує доступність фінансових продуктів і сприяє зростанню довіри з боку населення.

Державні комерційні банки мають значний потенціал для підтримки малого та середнього бізнесу. Надання кредитів на вигідних умовах, консультаційна підтримка та інші фінансові інструменти дозволяють сприяти розвитку підприємництва та створенню нових робочих місць. Підтримка такого бізнесу є важливою складовою економічного зростання країни, і державні банки можуть відігравати ключову роль у цьому процесі.

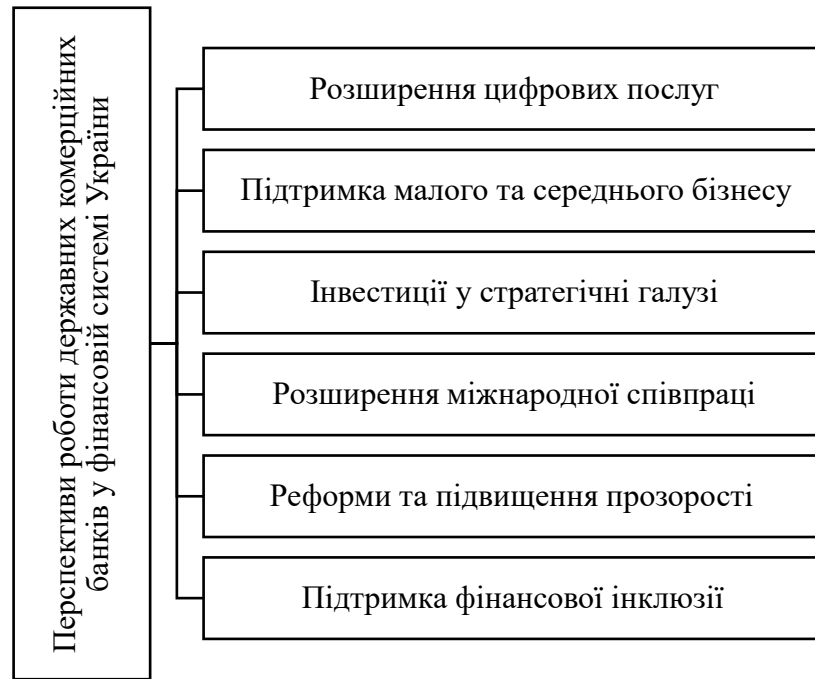

Рисунок 3.4 – Перспективи роботи державних комерційних банків у фінансовій системі України

Джерело: запропоновано автором за даними [13; 21; 27; 50; 55].

Також державні комерційні банки можуть активніше залучати інвестиції у стратегічні галузі економіки, такі як інфраструктура, енергетика, агропромисловий комплекс та інші. Фінансування великих інфраструктурних проєктів, модернізація виробничих потужностей та впровадження інноваційних технологій сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності економіки та стійкому розвитку країни.

Інтеграція з міжнародними фінансовими інституціями та залучення іноземних інвестицій є важливою перспективою для державних комерційних банків. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку та Світовий банк, дозволить залучати додаткові фінансові ресурси та підвищувати стійкість банківської системи. Крім того, це сприятиме впровадженню кращих міжнародних практик та підвищенню рівня корпоративного управління.

Для забезпечення стабільного розвитку державних комерційних банків необхідно продовжувати реалізацію реформ та підвищувати прозорість їхньої діяльності. Впровадження нових стандартів корпоративного управління,

підвищення якості обслуговування клієнтів та зниження рівня корупції сприятимуть зростанню довіри з боку населення та бізнесу. Реалізація реформ також дозволить підвищити конкурентоспроможність банків та забезпечити їхню стабільність у довгостроковій перспективі.

Насамкінець, державні комерційні банки можуть відігравати важливу роль у забезпеченні фінансової інклюзії, тобто доступу до фінансових послуг для всіх верств населення, включаючи малозабезпечені та віддалені регіони. Це включає створення умов для відкриття банківських рахунків, надання мікrokредитів та розвитку фінансової грамотності населення. Підтримка фінансової інклюзії сприятиме зростанню економічної активності та підвищенню рівня життя населення.

Отже, державні комерційні банки мають значний потенціал для розвитку та зростання у фінансовій системі України. Розширення цифрових послуг, підтримка малого та середнього бізнесу, інвестиції у стратегічні галузі, розширення міжнародної співпраці, реалізація реформ та підтримка фінансової інклюзії є ключовими перспективами для цих банків. Використання цих можливостей сприятиме підвищенню стійкості банківської системи, зростанню економіки та підвищенню добробуту населення. Завдяки активній роботі державних комерційних банків, Україна може досягти сталого економічного розвитку та зміцнити свою позицію на міжнародному фінансовому ринку.

Висновки до розділу 3

Державні комерційні банки стикаються з численними проблемами, такими як макроекономічна нестабільність, високий рівень непрацюючих кредитів, валютна нестабільність та недовіра з боку населення. Ці проблеми обмежують можливості банків для кредитування та фінансування економіки, знижують ліквідність та підвищують ризики. Для подолання цих викликів необхідно впроваджувати ефективні механізми управління ризиками, підвищувати якість обслуговування клієнтів та активно впроваджувати нові технології. Водночас вони мають значний потенціал для подальшого розвитку.

Перспективи роботи державних банків включають розширення цифрових послуг, підтримку малого та середнього бізнесу, інвестиції у стратегічні галузі, розширення міжнародної співпраці та реалізацію реформ. Впровадження сучасних технологій та цифровізація банківських послуг дозволять підвищити ефективність операцій та забезпечити зручність для клієнтів. Підтримка малого та середнього бізнесу сприятиме зростанню підприємництва та створенню робочих місць. Інвестиції у стратегічні галузі забезпечать модернізацію економіки та підвищення її конкурентоспроможності. Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями дозволить залучати додаткові ресурси та підвищувати стійкість банківської системи. Реалізація реформ та підвищення прозорості діяльності банків сприятимуть зростанню довіри з боку населення та бізнесу, що є ключовим для забезпечення стабільного розвитку.

Отже, використання цих можливостей сприятиме підвищенню стійкості банківської системи, зростанню економіки та підвищенню добробуту населення.

ВИСНОВКИ

Державні комерційні банки є ключовими гравцями у фінансовій системі України, виконуючи низку важливих функцій. Вони гарантують макроекономічну стабільність, підтримують стратегічні галузі та надають соціальну підтримку. Через свої функції, державні банки допомагають реалізовувати економічну політику держави, стимулюють економічний розвиток та забезпечують доступ до фінансових послуг для всіх категорій населення. Незважаючи на різноманітні виклики, такі як економічна нестабільність, високий рівень проблемних кредитів та валютні коливання, державні комерційні банки проявляють витривалість та здатність адаптуватися. Вони впроваджують новітні технології, співпрацюють з міжнародними фінансовими установами та продовжують реформи, що підвищують їх ефективність та стабільність.

Державні банки на кінець 2024 року складають майже 58% чистих активів банківської системи: ПриватБанк (553,61 млрд грн), Ощадбанк (288,04 млрд грн), Укресімбанк (253,61 млрд грн), Укргазбанк (157,13 млрд грн).

Націоналізація банків, які раніше належали російським власникам або мали зв'язки з бізнесом у РФ, сприяє очищенню банківської системи від зв'язків з країною-агресором. Проте, це також призводить до збільшення частки державних банків в Україні. Така тенденція має негативні наслідки, оскільки державні банки опиняються під впливом різних політичних структур і стають інструментами політичного впливу для влади.

Проведені дослідження засвідчили, що роль державних комерційних банків у фінансовій системі України є визначальною, і досвід АТ «Ощадбанк» є яскравим прикладом їхнього впливу та значущості. Банк активно підтримує економіку країни, забезпечуючи кредитування, фінансування державних програм та проектів, а також соціальну підтримку населення. Він відіграє важливу роль у регулюванні банківської системи та підтримці макроекономічної стабільності.

Завдяки широкій мережі відділень по всій країні та впровадженню сучасних технологій, АТ «Ощадбанк» забезпечує доступність фінансових послуг навіть у віддалених регіонах. Незважаючи на численні виклики, такі як

економічна нестабільність та високий рівень непрацюючих кредитів, банк продовжує вдосконалювати свої фінансові показники та впроваджувати інноваційні рішення. Загалом, досвід АТ «Ощадбанк» демонструє ключову роль державних комерційних банків у забезпеченні стабільності та розвитку фінансової системи України.

У контексті війни в Україні, роль державних комерційних банків стала особливо важливою для забезпечення фінансової стабільності та відновлення економіки. Державні банки, такі як АТ «Ощадбанк», відіграють ключову роль у фінансуванні державних програм, підтримці стратегічних галузей економіки та забезпеченні соціальної підтримки населення.

Проведені дослідження дозволили констатувати, що обсяг проблемних кредитів є визначальним фактором майбутнього банків, впливаючи на фінансування потреб держави, комерційну діяльність та приватизацію. Макроекономічні та специфічні банківські чинники, такі як зростання ВВП, облікова ставка НБУ, інфляція та рівень резервів мають вплив на діяльність банків. Банки з низькою капіталізацією зазвичай беруть участь у ризикованіших проектах, що збільшує обсяг проблемних кредитів. Банки з високим капіталом мають менші ризики банкрутства і можуть легше видавати кредити. Публічний сектор, що кредитується державними банками, часто генерує більше проблемних кредитів. Загалом, обсяг непрацюючих кредитів має відповідати загальноекономічним трендам для ствердження відсутності несистемних факторів.

Проведено оцінку впливу факторів на обсяг непрацюючих кредитів, що є важливим для прогнозування роботи з проблемними активами та очищення банківського сектору. Моделювання частково підтвердило гіпотези щодо чинників, які впливають на частку непрацюючих кредитів.

Отже, державні комерційні банки є невід'ємною частиною фінансової системи України, їх діяльність має суттєвий вплив на економічний розвиток країни та добробут населення, особливо в умовах війни. Продовження реформ та активна робота над покращенням фінансових показників відкривають нові перспективи для подальшого зростання та зміцнення банківської системи України, зокрема у контексті цифровізації.

Власне, цифрові технології відіграють ключову роль у трансформації банківської системи України, забезпечуючи її ефективність, доступність і відповідність сучасним викликам. Впровадження таких технологій сприяє оптимізації банківських процесів, підвищенню рівня обслуговування клієнтів і розвитку нових фінансових продуктів. Ключовими цифровими технологіями у банківській справі є: бізнес-аналітика, блокчейн, хмарні технології, інтернетбанкінг, безконтактна оплата, біометричні методи ідентифікації, штучний інтелект. Лідерами по впровадженню інноваційних технологій в Україні є такі банки як ПриватБанк, Монобанк, Сенс Банк (колишній Альфа-Банк) та ПУМБ.

Тому, надалі необхідно продовжувати процес цифровізації банківських операцій, впроваджувати новітні технології, покращувати систему корпоративного управління та розвивати кібербезпеку. Особливу увагу слід приділити підтримці малого і середнього бізнесу, який є ключовим сегментом економіки, а також удосконаленню ризик-менеджменту в банках. Впровадження цих заходів підвищить рівень довіри до банківської системи, зміцнить її стійкість та забезпечить готовність до майбутніх викликів.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ НА ДЖЕРЕЛА

1. Cecchetti, S., and S. Krause. 2001. "Structure, Macroeconomic Stability and Monetary Policy." NBER Working Paper 8354. Cambridge, United States: National Bureau of Economic Research.
2. Corrigan, G. 1982. "Are Banks Special?" 1982 Annual Report Essay. Minneapolis, United States: Federal Reserve Board.
3. Davydenko N., Boiko S., Cherniavska O., Nehrey M. Analysis of the impact of state-owned banks on the sustainability of public finances. *Economies*. 2023. 11(9):229.
4. Gonzalez-Garcia, F. Grigoli - State-Owned Banks and Fiscal Discipline, IMF Working Paper.
5. Levy E., Micco A., Panizza U. «Should the Government Be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks, 2004».
6. Omran, Mohammed. (2007). Privatization, State Ownership, and Bank Performance in Egypt. *World Development*. 35. 714-733.
7. Rao, K. Rama Mohana, and Tekeste Berhanu Lakew. 2012. «Cost Efficiency and Ownership Structure of Commercial Banks in Ethiopia: An Application of Nonparametric Approach» *European Journal of Business and Management* 4: 36-47.
8. Sapienza P. «The Effects of Government Ownership on Bank Lending».
9. Sathye, Milind. 2005. «Privatization, Performance, and Efficiency: A Study of Indian Banks. *Vikalpa*» 30: 7-16.
10. Sense Bank (Альфа-банк). Чому Україна націоналізувала великий банк і які будуть наслідки. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66268627>.
11. Smovzhenko, T. S., Lyutyu, I. O., & Denys, O. B. Корпоративне управління в державних банках. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2019. 2(29), 73-79. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.171882>.
12. World Bank. 2017 Survey Of National Development Banks. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/977821525438071799/pdf/2017-Survey-of-National-development-banks.pdf>.

13. Борисюк О.В., Матвійчук Н.М., Хмелярська Л.А. Особливості розвитку фінансового ринку України під час війни. *Економіка та суспільство*. № 60, 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3626/3556>
14. Боцман Ю. Роль банків у формуванні ринку державних цінних паперів: аналіз впливу та оцінка взаємодії. *Економіка та суспільство*, 2024. (59). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-97>
15. Бутурлим О. Чистий прибуток банків злетів майже усемеро: скільки отримали з початку року. Уніан: веб-сайт. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/pributki-bankiv-rizko-zrosli-u-2023-rocicifri-vid-nbu-12493635.html#goog_rewarded
16. Верховна Рада ухвалила закон, який дозволить націоналізацію Sense Bank Михайла Фрідмана. URL: <https://forbes.ua/news/verkhovna-rada-ukhvalila-zakon-pronatsionalizatsiyu-sens-banku-mikhayla-fridmana-29052023-13892>.
17. Гісем М., Король М. Проблеми фінансової безпеки банківського сектору України під час повномасштабного російського вторгнення. *Сталий розвиток економіки*. 2023, № 2 (47). С. 43-49. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-6>
18. Деркач М. Які необанки працюють в Україні: огляд. PaySpace Magazine веб-сайт. URL: https://psm7.com/uk/fintech/yaki-neobanki-praczyuyut-v-ukrayinioglyad.html#goog_rewarded
19. Етапи розвитку. Укрексімбанк. URL: <https://www.eximb.com/ua/bank/press/history/>.
20. Жилінський А. І. Еволюція ролі та функцій комерційних банків в економічній системі: теоретико-історичний підхід. *Бізнес Інформ*. 2024. №6. С. 323-331. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-6-323-331>
21. Завальнюк І. Сім досягнень банківської системи України за час повномасштабної війни з рф. *UA News: веб-сайт*. URL: <https://ua.news/ua/money/sem-dostyzhenyj-bankovskoj-systemy-ukrayny-za-vremyapolnomasshtabnoj-vojny-s-rf>
22. Закон України «Про банки і банківську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

23. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору (стратегічні принципи). 2020. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/20200814%20SOB%20Strategy.pdf>.
24. Кабінет Міністрів України Постанова від 18 грудня 2016 р. № 961 Київ «Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи».
25. Касич А. О., Підкуйко О. О., Коротенкова І. М. Роль державних банків у розвитку національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 4. С. 35-40. DOI: [10.32702/2306-6814.2020.4.35](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.4.35)
26. «Коли та навіщо націоналізували банки в Україні і як це вплинуло на банківську систему». URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/nacionalizovani-banky-v-ukraini>.
27. Коман М., Борисенко О. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору. *Матеріали конференцій МЦНД*, (02.08.2024; Кривий Ріг, Україна). С. 35–39. URL: <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/48>
28. Король С. В., Смицнюк О. Р. Кредитний портфель комерційного банку: суть та особливості формування оптимальної структури. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»)*. 2022. 2 (26), 119-130. [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2022-2\(26\)-119-130](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2022-2(26)-119-130).
29. Матвійчук Н.М. Сучасні тенденції розвитку державних банків в Україні. *Цифрова економіка та економічна безпека*. Випуск 6(06), 2023. С. 86-91.
30. Михайлов І. Коли державні банки зможуть продавати проблемні кредити без проблем? *Економічна правда: веб-сайт*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/04/24/712835/>
31. Мінфін має намір продати 20% акцій Ощадбанку і Укрексімбанку. URL: https://lb.ua/economics/2016/02/11/327698_minfin_sobiraetsya_prodat_20_aktsiy.html

32. «Націоналізація ПриватБанку правомірна – суд апеляційної інстанції». URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalizatsiya-privatbanku-pravomirna--sudapelyatsiynoyi-instantsiyi>.
33. Національний банк пропонує запровадити мораторій на скорочення мережі відділень державних банків під час війни. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-proponuye-zaprovaditi-moratoriyna-skorochennya-mereji-viddilen-derjavnih-bankiv-pid-chas-viyni>.
34. Національний банк Рішення "Про розподіл банків на групи" від 20.02.2024 N 24/142-рк -. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MN028132>.
35. НБУ: Звіт про оцінку стійкості банків у 2023 році. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-otsinku-stiykosti-bankiv-u-2023-rotsi>.
36. НБУ: націоналізація Укргазбанку була помилкою. URL: <https://finbalance.com.ua/news/nbu-natsionalizatsiya-ukrhazbanku-bula-pomilkoyu>.
37. Огородник В. Особливості державних банків в Україні. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, 2018. 6(105). URL: <https://www.europub.co.uk/articles/-A-563484>.
38. Офіційна заява НБУ щодо потенційного інвестора для АТ "СЕНС БАНК". URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ofitsiy-na-zayava-nbu-schodo-potentsiynogoinvestora-dlya-at-sens-bank>.
39. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/>.
40. Офіційний сайт Укрфінжитло. URL: <https://ukrfinzhytlo.in.ua/>
41. «Ощадбанк та ЄБРР підписали мандатний лист у рамках дорожньої карти приватизації банку». URL: <https://www.oschadbank.ua/news/osadbank-ta-ebrr-pidpisalimandatnij-list-u-ramkah-doroznoi-karti-privatizacii-banku>.
42. Попчук Д.О. Проблеми функціонування банківської системи в умовах воєнного стану. *Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Випуск 1 (19), 2023. С. 66-69.
43. Постанова Правління Національного банку України 28.08.2001 № 368 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.

44. Правдиковська І.І., Дорошенко Н.О. Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений*. 2022. № 9(109). С. 150–156. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-32>
45. «ПриватБанк. Справа на \$10 млрд. За лаштунками найскандальнішої реструктуризації в історії України». URL: <https://forbes.ua/company/privatbanksprava-na-10-mlrd-za-lashtunkami-nayskandalnishoi-restrukturizatsii-v-istoriiukraini-19052021-1461>.
46. «Приватизацію Ощадбанку відклали». URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/12/689118/>.
47. Приватизація Ощадбанку можлива за 4 роки після завершення війни. URL: <https://finclub.net/ua/news/pryvatyzatsiia-oshchadbanku-mozhlyva-za-4-roky-pisliazavershennia-viiny.html>.
48. Рейтинг банків в Україні. *Bee credit: веб-сайт*. URL: <https://beecredit.com.ua/rejtyng-bankiv-v-ukrayini/>
49. Рисін В.В, Борик І.Р. Переваги та ризики розвитку новітніх технологій у банківській діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 38, 2020. С. 69-73. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/652/643>
50. Руцишин Н. М., Пелех О. Р., Козак А. Р., Криворучко Н. М. Сучасний стан банківської системи України та перспективи її розвитку. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. № 75, 2024. С. 27-36. URL: <http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1512/1423>
51. Сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/zviti-po-derzhavnih-bankah-fin>
52. Сайт Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/>
53. Сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>
54. Семеног А. Ю., Пахненко О. М., Шалда А. А. Необанки в Україні: особливості, тренди та перешкоди розвитку. *Modern Economics*, №39, 2023. С. 131-137. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/39-2023/semenog.pdf>
55. Теслюк С., Матвійчук Н., Деркач О., Корх Н. Необанки: сутність та перспективи розвитку в Україні. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. № 3, 2021. С. 61-71.

56. Теслюк С. А., Матвійчук Н. М., Левчук А. О. Фінансова безпека банківських установ в умовах цифровізації. *Економіка та суспільство*. № 60, 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3646>

57. Тур О. Еволюція державного банківського сектору України. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Том 3 № 39, 2024. С. 58-64. URL: <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/931>.

58. «Укргазбанк націоналізують». URL: <https://www.ukrgasbank.com/news/6276->

59. Федина, В. В., Богріновцева, Л. М. Необанки: світовий досвід та вітчизняна практика. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. № 6, 2022. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-6-08-02/2022-6-08-02>

60. Шевченко К. Чому збільшення частки держбанків в Україні – бомба уповільненої дії. *Mind: веб-сайт*. URL: <https://mind.ua/openmind/20280161-chomu-zbilshennya-chastki-derzhbankiv-v-ukrayini-bomba-upovilnenoyi-diyi>

61. Які банки в Україні були ліквідовані після 24 лютого 2022-го». URL: <https://businessua.com/finance/90792yaki-banki-v-ukraini-buli-likvidovanipislya-24-lyutogo-2022-go.html>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А1 – Значення пруденційних нормативів по системі банків України за 2024 рік

№ з/п	Норматив (рекомендова значення на кінець 2024 року)		За станом на			
			01.01.2025	01.01.2024	01.01.2023	01.01.2022
1	2		3	4	5	6
1	Н1	Регулятивний капітал (млн грн)	268 813,1	258 340,6	211 091,1	211 742,3
2	Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10%)	...	21,07	19,68	18,01
3	Н3	Норматив достатності основного капіталу (не менше 7%)	...	12,24	13,12	11,99
4	Н _{РК}	Норматив достатності регулятивного капіталу (не менше 8,5%)	17,35
5	Н _{К1}	Норматив достатності капіталу 1 рівня (не менше 7,5%)	16,92
6	Н _{ОК1}	Норматив достатності основного капіталу 1 рівня (не менше 5,625%)	16,92
7	Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25%)	15,09	15,53	17,80	89,13
8	Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	66,53	63,13	86,33	18,60
9	Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25%)	1,57	1,08	2,81	72,35
10	Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%)	0,0000	0,0000	0,0000	3,71
11	Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60%)	0,06	0,01	0,02	0,0005

Примітка. Пруденційні нормативи розраховуються відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року № 368 (зі змінами).

ДОДАТОК Б

Таблиця Б1 – Пруденційні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції, розрахунок яких передбачено Інструкцією № 368 та Положенням №290, станом на 01.01.2025, %

№ з/п	NKB	Найменування банку	Системою важливі банки (Свб)	Н1, тис.грн	Н _{РК}	Н _{К1}	Н _{ОК1}	Н7	Н8	Н9	Н11	Н12	ЛІ3-1	ЛІ3-2	LCR _{ВВ}	LCR _{КВ}	NSFR
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	2	АТ "Укресімбанк"	Свб	13 230 229	14,35	10,70	10,70	18,69	300,44	0,01	0,07	0,44	2,4672	0,0195	223,1492	615,4533	187,1855
30	272	АТ "СЕНС БАНК"	Свб	9 408 731	13,30	13,30	13,30	17,24	155,31	0,06	0,01	0,03	2,5473	1,8191	376,3246	347,2769	143,7465
31	274	АБ "УКРГАЗБАНК"	Свб	13 016 217	16,37	16,37	16,37	15,03	175,54	0,12	0,01	0,01	3,3131	0,1178	153,1287	192,2113	138,8246
34	290	АТ "ПЕРШІЙ ІНВЕСТИЦІЙНІЙ БАНК"		149 690	59,32	56,02	56,02	4,46	0,00	0,00	0,07	0,07	1,4850	0,0048	1 167,8479	535,4617	149,3524
57	6	АТ "Ошадбанк"	Свб	26 966 981	13,98	13,98	13,98	14,50	68,15	8,33	0,09	0,13	96,1257	0,0206	249,1050	377,9078	166,8756
58	46	АТ КБ "ПриватБанк"	Свб	59 941 723	14,96	14,96	14,96	6,69	0,00	0,02	0,04	0,05	105,9909	0,0865	349,4621	306,3825	128,2174
62	381	АТ "МОТОР-БАНК"		196 535	61,86	61,86	61,86	7,16	0,00	0,00	4,00	7,57	3,1134	3,0151	482,4247	447,6888	297,1921

ДОДАТОК В

Таблиця В1 – Кредити АТ «Ощадбанк», надані клієнтам*, тис. грн.

	30 червня 2024 року	31 грудня 2023 року
Кредити, надані клієнтам, які оцінюються за амортизованою собівартістю	96 359 332	88 720 959
Кредити, надані клієнтам, які оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток (Примітка 24)	308 817	388 060
Всього кредитів, наданих клієнтам	96 668 149	89 109 019
Кредити, надані клієнтам, які оцінюються за амортизованою вартістю		
Кредити, надані юридичним особам:		
Кредити корпоративним суб'єктам господарювання	91 727 994	86 831 357
За вирахуванням резерву під очікувані кредитні збитки за кредитами корпоративним суб'єктам господарювання	(19 914 728)	(19 930 693)
Всього кредити корпоративним суб'єктам господарювання	71 813 266	66 900 664
Кредити органам державної влади та органам місцевого самоврядування	6 123 970	7 059 913
За вирахуванням резерву під очікувані кредитні збитки за кредитами органам державної влади та органам місцевого самоврядування	(160 836)	(200 727)
Всього кредити органам державної влади та органам місцевого самоврядування	5 963 134	6 859 186
Іпотечні кредити	168	601
Всього іпотечні кредити	168	601
Кредити, надані фізичним особам:		
Іпотечні кредити	9 926 660	7 036 575
За вирахуванням резерву під очікувані кредитні збитки за іпотечними кредитами, наданими фізичним особам	(788 963)	(789 269)
Всього іпотечні кредити	9 137 697	6 247 306
Інші кредити	13 212 432	12 486 568
За вирахуванням резерву під очікувані кредитні збитки за іншими кредитами, наданими фізичним особам	(3 767 365)	(3 773 366)
Всього інші кредити	9 445 067	8 713 202
Всього кредитів, які оцінюються за амортизованою вартістю	96 359 332	88 720 959
Кредити, надані клієнтам, які оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток		
Кредити корпоративним суб'єктам господарювання	308 817	388 060
Всього кредитів, які оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	308 817	388 060

*Кредити корпоративним суб'єктам господарювання включають кредити суб'єктам великого корпоративного бізнесу та суб'єктам мікро-, малого та середнього бізнесу.

ДОДАТОК Г

Таблиця Г1 – Чистий прибуток АТ «Ощадбанк», тис. грн.

	Примітки	За три місяці, що закінчилися 30 червня 2024 року	За шість місяців, що закінчилися 30 червня 2024 року	За три місяці, що закінчилися 30 червня 2023 року	За шість місяців, що закінчилися 30 червня 2023 року
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за амортизованою вартістю та за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	5	9 815 250	18 600 111	6 555 780	13 107 090
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	5	869 866	1 737 741	953 175	1 888 120
Всього процентних доходів		10 685 116	20 337 852	7 508 955	14 995 210
Процентні витрати	5	(5 032 786)	(9 374 767)	(3 306 125)	(6 146 858)
Чистий процентний дохід		5 652 330	10 963 085	4 202 830	8 848 352
<i>(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти</i>	27	813 640	1 544 550	700 927	1 234 944
Чистий процентний дохід після (формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти		6 465 970	12 507 635	4 903 757	10 083 296
Комісійні доходи	6	3 142 910	6 035 338	2 849 015	5 636 426
Комісійні витрати	6	(1 428 748)	(2 449 259)	(1 200 634)	(2 319 532)
Операції з іноземною валютою, нетто		265 991	569 923	165 512	336 333
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки іноземної валюти		2 133	(74 480)	41 395	104 173
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з фінансовими інструментами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	7	1 264 656	2 306 867	1 156 291	(203 635)
<i>(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за іншими фінансовими активами і гарантіями</i>	27	(144 666)	(239 762)	67 554	199 743
<i>(Формування)/розформування резерву під збитки від знецінення інших нефінансових активів</i>		(6 589)	37 414	(16 207)	(23 521)
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		8 125	8 123	(14 494)	(32 848)
Чистий прибуток/(збиток) від модифікації фінансових активів		(9 390)	(527 177)	(175 174)	(216 819)
Інші доходи		145 469	225 793	79 680	241 708
Чистий непроцентний дохід		3 239 891	5 892 780	2 952 938	3 722 028
Операційні доходи		9 705 861	18 400 415	7 856 695	13 805 324
Витрати на виплати працівникам	8	(2 190 943)	(4 035 763)	(1 733 876)	(3 498 739)
Амортизаційні витрати	8	(581 140)	(1 189 469)	(468 208)	(931 682)
Інші адміністративні та операційні витрати	8	(1 731 840)	(3 117 179)	(1 363 441)	(2 542 273)
Прибуток від операційної діяльності		5 201 938	10 058 004	4 291 170	6 832 630
Прибуток/(збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю		–	–	5 348	5 542
Прибуток/(збиток) до оподаткування		5 201 938	10 058 004	4 296 518	6 838 172
(Витрати) відшкодування з податку на прибуток		(1 244 712)	(1 244 712)	44	77
Чистий прибуток/(збиток)		3 957 226	8 813 292	4 296 562	6 838 249

Бібліографічна довідка

Тема магістерської роботи:

«Роль державних комерційних банків у фінансовій системі України:
досвід АТ «Ощадбанк»»

Обсяг пояснювальної записки 73 сторінки.

Кількість рисунків 20 шт.

Кількість таблиць 8 шт.

Кількість додатків 4 шт. на 4 сторінках.

Графічний матеріал (слайди) 9 шт.

Перелік графічного матеріалу:

Слайд 1 – Актуальність та наукова новизна роботи.

Слайд 2 – Кількість банківських установ та їх структурних підрозділів за 2018-2024 рр.

Слайд 3 – Динаміка обсягів сумарних активів комерційних банків та банків із державною часткою за 2016-2024 рр.

Слайд 4 – Динаміка частки непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами за 2020-2024 рр., млрд грн.

Слайд 5 – Динаміка кількості та суми виданих кредитів за програмою «Оселя» у розрізі банків станом на 01.01.2025 р.

Слайд 6 – Динаміка зміни кількості виданих кредитів, їх суми, а також поділу за групами, статтю та віком позичальників в АТ «Ощадбанк» за програмою «Оселя» станом на 01.01.2025 р.

Слайд 7 – Частка NPL у банках із найбільшим обсягом кредитного портфеля, % (станом на 01.10.2024).

Слайд 8 – Ключові фактори впливу на банківський сектор України за 2020-2024 рр.

Слайд 9 – Виклики для державних комерційних банків та перспективи їх роботи в умовах мінливого середовища.

20.01.2025 р.

_____ Аліна РЕЙПАШІ